МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Советан Министрий Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

111 (3968). | Шинарди, 15 сентябрь, 1964 шу. | Мах 2 кеп.

ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦЕЙ БАЛХАГА ХЬАЖАР

ОТЧЕТНО - ХОРЖАМИЙ собранеш хул хIинз республика юкхьанцарча партийни организацешка. Уж хIинцале кхоалагIа дакъа парторганизацешка хиина льыкхай, хIаьта 20-гIа октябрь хьалгIаккхачалехьа чаккхъяла езаш ю. Укх шера цу тайпнара хургья производственни управленийн промышленни зонийн партийни конференцеш а.

Отчетно - хоржамий собранеш массала а лоархIамеха нехь хилнай парторганизацей а хIара коммунисте а вахаре. Цар шера баьчча балха итогаш ю, дIахо де дезачу балхий планаш уттаю, шоай исполнительни органий мах бу, комитетий, бюро, секретарий состав хорж. Дукха а дукхагIча дакъе цар шоай декхараш кхоачашдарга хьежжа аьттуи хурга партийни организацей, из е кхы яле а йолча бIаргчача коллектива.

ДикагIа вIаштIехьаьльха, коммунистата дакъа дикагIа лоацам, цIенхаштта хул укх шера дукхагIа йола собранеш. Из гуш да «Сельхозтехника» Грозненски районий юкъарча отделене коммунистий собранега хьежача. Партийни бюро секретара нов. Рыжиха аьча докладах къамаьлаш дир итт сага. Цар майрра гучадоахар кхоачамбоацараш тержал ца деш дитараш, кхетамца доашхар цар бахьанаш, гIулакх дикагIа вIаштIехьдоаккхаргдола наькъаш белгалдоахар.

Хьалда дика решени тIаьйцар собране цига мел дахча критически къамаьлий а коммунисташа тийнача предложеней а лоархIам а беш.

Ши-шегIа хиина хIама дац собрание иштта дика чакхъялар. Партийни бюрое цIенхаштта кийчъаь хиннай из, доклади революции вIашагIйоллача чIоагIа дакъа лаьцад «Сельхозтехника» районий юкъарча отделене управляюще нов. Демченца, плановика Василенкос, бухгалтера Галкинас, кхычар.

Иштта дика чакхъьалар собранеш Кирова цIерахчея «Гвардейский» яхачея совхозашка, Шелковской райбыткомбинате, Наурски автобоахаме, кхычахьа. «Гвардейский» совхоза партбюро секретара нов. Сайдулаева доклада тIа а коммунистама даьча къамаьлашка а белгалдоахар парторганизаце балха тIа мелагIа йола моттиг лархIа езаш да тIаьйца решенеш кхоачашъяра тIахьожам дика ца лоаттабар. Коммунисте нов. Саракаева критика йир совхоза администрацеген партийни бюронеи хадраш тьахаржарен царна яьскам баларен дакъе кхоачамбоацараш хилара.

Дукха коммунисташ юкъе болаш а цар дика дакъа лоацам а хилларца белгалйоал город МагIалбикера, Гудермеса, Старопромысловски, Ведана, Шелковской районашкара дукха собранеш. Аьлча кхоачамбо, собранерча нахах цийсса ахаш хIана бац аьнна бараш, доклад юнцача юкъе дакъа лоацаш хилар. Иштта чIоагIа дакъа лоацаш хилара малIаш да, этара хьалха, собранешка дувца уттадераш коммунистата кIоаргга хьаштдола керттера декхараш хилар. Цига дувц, парторганизацена производственни планаш тIаьйдаь декхараш кхоачашдара коммунисташ оарцагIа мишта боах, кхоачамаш Дальхенга мишта ухийт, Iилманен техникаен варагIдьинараш юкъедахьар духьа къоесам мишта лоаттабу, администрацие болхама гIулакхашта тIахьожам мишта лоаттабу. Из кийса а да, хIана аьлча, парторганизаце болх белгалбоаккхаш дола керттердар — из да завода, гIишлон, колхоза, совхоза, учреждене балха хьалда йола результаташ.

Партийни организацей шоай я балха методаш, шоай я боахама планаш кхоачамъяр духьа лоаттабеча къоесама формаш. Собранешка лоархIамера моттиг дIалоацаш хила деза дикагIа йола практически результаташ яхара фу де деза яха дош дувцилга. «Кавэлектромонтажа» Грозненски монтажии участка, «Малгобекнефта» НПУ кхоалагIча промысла, Грозненски крекинг-завода цхьоалагIча цеха отчетно-хоржамий собранешка лаьрхIа йийнар балха стиль; белгалдаьхар хьехама болх чIоагIбанза баре ца хилар.

ДIаладхача шера дукхача отчетно-хоржамий собранешка хиивача кертгерча кхоачамбоацарех цаI дар, политически хьехам балара, идейни боарам лакхбара дешай хьакъехьа цига тIагIоллара мара дийца ца хилар. Уж дешаш ма дий хIанз парте керттера уйла тIайохийташ дараш. Цудухьа цIенхаштта лаьрхIа уйла тIайохийташ дувца деза собранешка идеологически балха хьалъехьара дешаш, из болх эргабаьккха тоабар, коммунистий терко цу доккхачен лоархIамерчен декхара тIаерзалу духьа. Производственни программа, экономически хьоехамий йоаккхонаш эча хала бицбе йиш яц нах, дицде йиш яц наьха гIулакхаши царна эшараши.

ХОВШ ма дарра, дешаш дувцарен уж къестадарех боарам дика доккхача дакъе отчетни докладага хьежжа хул. ХIаьта а, массанахьа йиц доклад кийчъяра е йоагIаш йола терко. Партийни бюро секретара нов. Аралчаева аь доклад самокритични йоацаш, тIагIоллара оттаь, парторганизацей автобаза ерригача коллективан балха юкъера цIенхаштара кхоачамбоацараш гучадаха ца гIерташ кийчъаь хиннай аьнна хеташ ба. № 7 йолча монтажни специализированни управлене автобаза партийни собране дакъа лаьцараш. Цудухьа из гIулакх собранена ца Iачъаш а керттера декхараш шийса белгалдахара новкъа ца доалаш а дисаизар.

Отчетно - хоржамий собрани бешаха ца хеташ кийчъаьй «Красноармейский» совхоза шоллагIча отделене партийни бюро секретара нов. Цокаева. Отчетни доклад... 4 минута яь якха вIаштIехьдаьлар цуп. Бакъ ма дий, селла доацача хана, корта а болаш дола хIама ала кхувог ца хилар. Критика а самокритика а яцар доклада тIа. Хиинай ала бахьан хилар мара кхы пайда луш яцар собрани.

Из тайпа моттиг хилар «Горец» яхача совхоза шоллагIча отделене парторганизаце а. Укхаза бехке яр отчеташтен собранештен кулгал во деш йола Урус-Мартана производственни управлене партийни комитет я. Уж тайпа моттигаш ла мегаргйолаш яц. Тесса йита йиш яц юкхьанцарча парторганизацешкара отчеташи хоржамаши. Собранеш цIенхаштта, дика вIаштIехьаьльха, идейни боарам лакха болаш чакхйоахилга партийни комитеташкара лерттIа, оперативни кулгал хилараx тийша да. Отчеташтен хоржамаштен кхетамца кулгал хиларах тийша да. Отчеташтен хоржамаштен кхетамца кулгаллар яхита — из да отчетни доклад кийчъяра, собрани чакхъяккхара, парторганизаце болх мишта бу, цунна малагIа новкъостал эш хьаххагIе а къоастадара хIара партийни организацена новкъостал делга.

МагIалбикерча дукхача парторганизацешка хиина хьалхара собранеш беррига коммунисташ тIаболаш а цар чIоагIа дакъа лоацаш а чакхъььлар. Из цхьа бахьан доацаш дац. Горкомера кулгалду болхлой, секретараш, бюро членаш йоккхийча организацей собранешка хиина ца Iеш, зIамигача парторганизацешка а хул, эцшаш дола новкъостал ду царна. Отчетно - хоржамий собранеш мишта лел яха дош дувца оттадир парторганизацей секретарий семинаре.

Лоаламбоана хIамаш дац отчетно-хоржамий собранеш кийчъечен чакхйоахачен, укхаза долла хIама лоархIам болаш, долла хIама теркалданза даргдоацаш да: коммунистаика дIахайтадий, помещенеш кийчъьйий, кхажамаш чутовса урнаш йолаш йий, иштта кхыдараш. Теркал ца деш дитача моллагIча хIамо болх кегабе, собранена Iоткъам бе тарлу.

Шелковской Ленински районашка кийча во яр бахьан долаш цхьайола собранеш тIехьаьхкай. Цхьацанахьарча организацешка собране ца боагIаш дукха коммунисташ бу.

КПСС горкомий райкомий, производственни управленей а промышленни зонай а партийни комитетий лоархIамегIара декхар — парте чукъара демократи бокъонца лелаелта хоржамаш бокъонца парте Уставон КПСС ЦК Инструкцей яххача тайпара чакхйоахаргйола гIулакх вIаштIехьдоаккхилга. Партийни органе хоржаш йола хIара кандидатура лаьрхIа юнца а шига дикагIа бараш харжа а коммунистий торо хургйолча оагIорахьа собранин лестаяр чIоагIа лоархIаме да.

ХОРЖАМАШ деча хана кхоачашъя еза КПСС ХХII-ча съезде чIоагIъяь партийни органий состав даим эргаьхарех кулгал хувцарен принцип. ХIара юххьанцарча парторганизаце бюро а парткомий состав ахалел кIезигагIа йоацаш хувца еза. КПСС Уставо цу тайпара дIадех юхьанцарча парторганизацей секретаралла вIаштта шоза харжа коммунисташ цу гIулакха тIа кхы цIаькха юха ца хоржилга. КПСС Октябрьски райкомо укх деношка йохайир машинаькъа санитарно - эпидемически станце парторганизаце отчетно - хоржамий собране аь решени. КПСС Устав телха а деш, укхаза вIашта кхоалагIа секретаралла харжа хиннай нов. Терентьева. ХIаьта из харцахьа хоржаш хилар теркалдаьцац КПСС райкома инструктора ше цу собране ятгIашехьа а.

ХIанз чIоагIа лоархIаме да секретарий состав знаней тайп-тайпарча доакъой специалисташ юкъе а бехийташ чIоагIъяр. Цу тайпнаре майрра бюрошка, партномашка, секретаралла харжа беза кхалнах а.

Отчетно - хоржамий собранеш дика чакхъьянарг лархIа мегаргйолаш я, нагахьа санна уж чакхъьынача тIехьагIа болх кIезиг-дукха а тоабала болабеннабале, нагахьа санна керда хоржача секретара е бюрое коммунисташа аь решенеши цар предложенеши чакхйоахилга дизза вIаштIехьдоаккхе. Собранеш чакх ма яьлинге а ерригга критически замечанеш вIашагIа а теха, коммунисташа тийнна предложенеш кхоачашъяра мероприятеш белгалъе еза. Аь замечанеш а тийнна предложенеш а царца гIулакх долаш мел бараш дIайовзийта хьажа еза партийни комитеташ.

ОТЧЕТАШИ хоржамаши — партийни организаце мел дейнал да хара, цун барт-цхьоагIо тахкара йола цIенхаиттара экзамен. Цу цхьан хана из да коммунистий лынар, цар партийни гIулакхаш тохкилга. Цар новкъостал дерга парторганизацей болх тоабара, уж кхотаяра, коммунизм хьалъеча, къахьегамхоша хьехам луча керда потаронаш яхар духьа лоаттабеча къоесамера цар хьийнар лакхдара.

КЕРДА РУБЕЖАШ

Социалистически яхьа итоге Грознерча слюда фабрика коллективо совнархозеи облсовпрофеи карара кара теха ЦIе байрах лыккхай.

Арахецача продукцега дIабода мах лохбара гIулакх во латтар фабрике, кхыметтел продукци ае деш арахециш а моттигаш кийслора. Бакъда хIанз коллективо ерригача торонех пайда эцаш тIагIертта къахьегарах ше гIулакх тоаденнад. Август бетта йоагIа продукци арахецарен цунга дIабода мах лохбарен план тIехккоачашйир. Итт бетта план кхоачашъеш продукцега дIабода мах 69 эзар сом кIезигбе декхар тIаьйцад коллективо.

Сийлахь - боккхача Октябра 47 шу дизара кийчлуш керда рубежаш яха декхараш тIаьйцай цо.

Т. АЛАМЕИ.

«СЕЛЬСКАЯ ЖИЗНЬ» ЯХАЧА ГАЗЕТА РЕДАКЦЕГА, ГАЗЕТА СЕЛЬКОРАШКЕИ ИЗ ДЕШАРАШКЕИ

КПСС Центральни Комитето газета итт эзарлагIа номер араяларца чIоагIа дакъьали юш «Сельская жизнь» яхача газета редакци, юрташкара нуи дукха корреспонденташ, из дешараш.

«Сельская жизнь» яхача газето чIоагIа новкъостал ду партена юрта боахам дегIабоалабара доккхий декхараш кхоачашдара, толамагIа йола опыт дIайовзийтара, юртбоахама продукташ промышленни ларда тIа йоахилга вIаштIехьдаккхара. Газет бекхача лоархIаме да къахьегамхоцара гIулакхаш коммунистически хургдолча коммунизм хьалъяра сийлахь-доккхача гIулакха мутIахьа хургболча уйланца юртара къахьегамхой хьалкхебара.

ХIанз, юртбоахама производствана интенсификаци яра никъ парте лаьцача хана, боарам бовцдаш чIоагIа лаккху кепа йовзом лоархIам. Боахам интенсивно лелабара, производствана специализаци яра образецаш, техникаш балха овсаре лакхагIа хургйолаш наьйа ядара а къахьегамах ахчен кIезигагIа дIа а дохийташ тар ше лу дукхагIа продукци дикхара а опыт массе оагIорахьарен кIоаргтех хьаьехка езаш да газеташи журналаши. Цу гIулакхаца дика дакъа лаца деза «Сельская жизнь» яхача газето, дукхача наха дешаш дола юртбоахама газет из хилара тарра.

Юрта боахамех юрташкарча къахьегамхоъа коммунистически хехам баларен дакъе КПСС Програмаш кхоачашъяр духьа лоаттабеча къоесаме «Сельская жизнь» коллективо, цун корреспонденташа, миллионаш болча из дешараша керда толамаш дахар лов КПСС ЦК-аш.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ.

1964 шера 11 сентябрь.

СИХДЕ КХАШКАРА БАЛХАШ!

* *

ХЬАЛХА ЛАТТА ЗВЕНО ЙОЛЧА

Пlаьла производственни управлене Ленина цIерахча колхоза механизаторашта шоай беррига низ тIабахийтай хIанз лоацаче хIана хьажкIаши шекара свёклаи чуйнца а льякха ер юртбоахама шу толамца чакхдаккхара.

ВIалла а йоа на ош хьажкIаш чуэцилгем уж лерттIа лерзелген Iалашдар духьа собрани а аь де дезараш белгалдаьхар, декхараш оттадир механизаторашткен колхозхоштен хьалхашка колхоза правленеи парторганизацеи.

Масала, хьажкIаш чуэцача агрегаташка лерттIа болх байтара декхар тIадиллар опытни механизатора коммуниста Тутаев Хусена. Комбайнашка хьайоаха хьажкIаш сиха дIаккхухьаргйолча тайпара транспорта болх вIашгIехьбаккха хьожавир коммунист вола Усманов Абдул-Халит. ХIаьта эгара бехктохамегIа йола участок кхьчар колхоза комсомольски организаце секретара Ибрагимов Шарипа. Керда хьувкъам лорабелга вIаштIехьдаккха декхарийла вир из.

ХьалхагIа чуэца йоаьлий ваь республика дика йовзаш а СССР-а Лаккхехьарча Совета депутат а йолча Ильясова Жансаре кулгаллеча звено хьалкхевь хьажкIаш.

Хьалхарча гектараш тIара чубеначa хьувкъьенга хьежача хьагу Жансаре звеное тIаьйна социалистически декхараш кхоачашдергхилар. 40 гектарах хIаране тIара 77 центнер хьажкIаш чуя еалха, гIурахьа дешз къоесам лоаттабу звено членаша.

Ильясов Салан ихие вийхар Жансаре. Иштта вIаши къоесабелар сеаги мари. 200 гектара тIа В. Первицке методах хьалкхевьй хьажкIаш Салама, бакъда, дикагIа хиннай Жансаре звеное хьалкхевь хьажкIаш. ХIаранех шин-кхоъ йоккха хьажкIа а йоаллаш кхо метр лакха да укхазара гIадамаш.

— Дог тийшиа ала йиш я Жансаре хьажкIаш дукха дикагIа хургья аьнна.

Бакъда, юхханцара хьоккхамаш ишта дале а вохa лаганац Салам, хьувкъам чубена баьтта ховрела вайна котт малагIа воал, йоах цо.

Жансаре кхетаду уж дешаш. Гектара тIара чуэца хьувкъам лакхагIа бала а из баккхарга дIадодар а лакхагIа да Жансаре звено Салама звеночул. Звено механизированни да хилар, дукхагIча дакъе звено членаша кулгаца болх бар бахьан долаш да из. Цул совгIа яхаза йоккхагIа я Салама хьажкIий участок.

Марал тIехьайиса безам бац Жансаре, кхы а лакхагIа а йоккхагIча майза тIа а хьувкъам хьалкхебар духьа механизатор хила безам болаш я из.

Ший звеношарча кхалнахаца дагальмай Жансари. Косумова Хьавас дIалозадьча дикача гIулакха раьза ба Абдулсалимова Найбан, Байалиева Тама, кхыбараш. Цар хIанззехьа а заявленеш язьяй механизаторий курсашка хьожабар декхаш. Новкъостал ше деза царна колхоза правлено.

М. АЛБОГАЧИЕВ.

Укх шера 200 гектара тIа [illegible] «Ермаковский» [illegible] Арсамиков Бекира [illegible] гIадагча звено. Царен 100 гектара тIара [illegible] а. Трактора тIа а хайна агрегат [illegible] а.

[illegible]

СУРТА ТIА: [illegible] А. [illegible] агрегат.

Н. [illegible] сурт.

ЛАЬТТА СИХА ОАХ

Наурски производственни управлене Ленина цIерахча колхозе дика кийчо еш латт тIадоагIача шерарча хьувкъьаьн йалл йоллара. Аьха а мaнха боаккхаш лерттIа шаьрдаь а Iохиллад дукхагIа дола лаьтта.

10-ча сентябре дIаде доладаьд укхаза гуракьа дув ялатаи. Сихача темпашца лел балхаш. Цхьаккха сихьат эехьа ца доалеш тIагIертта къахьег механизатораша.

ДIабийна болаш латт колхозе 226 гектара тIа мукх, дIалуаш латт 528 гектара тIа «Безостая-1» яха кIа.

200 гектар йола участок оахаш ба Стороженко Владимири Мальцагов Уаупи Дийнатъа 9-10 гектар лаьтта оах цар наьха а боаккхаш. КIа дIалуача а тIехкхоачамаш сменни нормаш.

А. КУНИЕВ.

АЛЕКСЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ ВОЛОШИН

№ 434 йолча Грозненски хоржама округе гIолла

СССР Лакхехьарча Совета Союза Совете депутаталла харжа кандидат

Алексей Александрович Волошин ваьв 1922 шера Оренбурге эскаре гIулакх деш волча сага дезале. 1940 шера юкъерча школа ийс класс йистелькхача Краснодарски военно-пехотни училище хоша вахар. 1941 шера нийъ бетта из йисто а дьекхар.

Даьхен тIом болабеннача юххьанца дена гитлеровски захватчикашта духьал тIом беш хиннав А. А. Волошин разведка командир, разведчиксий рота командир, стрелкови батальона командир волаш. Чов яь хинияв. «Шечa Седкъа» орден, «Кавказа Оборона бахьан», «1941—1945 шерашкаь Сийлахь - боккхача Даьхен тIом тIа Германел котдоларах» яха медалаш ейна ва из.

1946 шера денз 1947 шерага кхачалца Кабардино - Балкарски АССР коопинсоюза артена производства заведующий, хIаьта 1947 шера денз 1948 шерага кхачалца артела председатель волаш болх бу А. А. Волошина. 1948 шера из операторалла балха веда г. Орскерча Чкалова цIерахча мехкдаьтта чаккхдоахача завода.

1953 шера денз оператор волаш, цул тIехьагIа воккхагIа волч оператор волаш болх бу цо Грозненски мехкдаьтта чаккхдоахача заводе. Лоаццача хана бокъонца Iомаш цо лаьттан цIендара технологи, ше дика общественни хилар хьахьоех. 1954 шера доккха хIама хул цун вахаре — Советски Союза Коммунистически парте член хул хох.

Шийна варабарий дог мишта урааттаде деза ховш ва Алексей Александрович Волошин, иламн социалистически декхараши кхоачашдара тIехьа къоесам мишта лоаттабе беза ший хьоехамца массена бIарга а дойташ.

1961 шера дена заводе керда продукци — парафин лакха Iемабала белабехар. ТIакха цо ше дийха а дийха кердача установка тIа болх бе вохийт А. А. Волошин. Коллективаца хьаьна тIагIертта кхаеерзае волалу из керда процесс. Парафин лаккхара проектни мощностага кхаьчар установка оттаьча хана дукха денош хьалха.

А. А. Волошина кулгалдеш йола коммунистически къахьегама бригада шийна юкъе керттера йолча установка технологически коллективо 1964 шера барх[I] бетта план тIехкхоачашйир, къахьегаца овсаре 15 процент лакх а еш.

Дукха низ хIалу А. А. Волошина къона болхлой Iемабарах кхетабарах. Цо Iемабаь итташ бола оператораши операторий гIончаши завода доккхах да.

Де а доагIаш сий ду А. А. Волошина коммунисташа парте бовцараш. Дика тарлуш, гIо де кийча волаш новкъост ва из. Парафинови производства коммунисташа — цеха партийни организаце секретаралле хоржар из, ше дика партийни кулгалхо хилар хьа а хьехах цо цу балха тIа. Цехе массена а наьбоаргIара лакха латт партийно-организационни массово-политически болх. Планаши социалистически декхараши кхоачаш а тIехкхоачаш а дара коллективаш оарцагIъяхара, кхетаме болх бера групкпарторгаштен установкий начальникаштен дика новкъостал ду.

1963 шера ноябрь бетта хиннача Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленума юкъе дакъа лоацаш хиннав из.

Грозненски мехкдаьтта чаккхдоахача завода, Къилбаседа Кавказа машинаькъа Грозненски отделене Грозне станце вагонии депо болхлой, гIулакхерча наьха, специалистий хоржамашта хьалхарча собране № 434 йолча Грозненски хоржамий округалара СССР Лакхехьарча Совета депутаталла вахийта кандидат вел хоржар Волошин Алексей Александрович.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕ ХОАМ

№ 434 йолча Грозненски хоржамий округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета депутаталла вахийта кандидатала А. А. Волошин дIаязвар.

№ 434 йолча Грозненски хоржамий округа Союза Совете хоржамаш дарах йолча Окружной хоржамий комиссе 10 сентябре заседани хилар Грозненски нефтемаслозавода воккхагIа вола оператор Алексей Александрович Волошин СССР Лакхехьарча Совета депутатий кандидатьаьла вахийта оттаьча общественни организацей вихаламца цхьана.

Хьачуденнача Союза Совете хоржамаш дара № 434 йолча Грозненски хоржамий Округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета депутаталла вахийта кандидатала Алексей Александрович Волошин оттадарех долча протоколаген цу хоржамий округе баллатировка яйта ше раьза хиларах цо еннача заьвлененга а хьежа, Окружной хоржамий комиссе сецца баьй:

Союза Совете хоржамаш дара № 434 йолча Грозненски хоржамий округе гIолла СССР Лакхехьарча Совета депутаталла вахийта кандидатала дIаязволва Грозненски нефтемаслозаводей Къилбаседа Кавказа машинаькъа Грозне станце Грозненски вагонии депой болхлоишкара, инженерно-технически болхлоишкара, гIулакхерча нахагара оттаьь вола 1922 шера ваь, город Грозне веха, Советски Союза Коммунистически парте член вола Алексей Александрович Волошин.

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА IИЛМАХОЙ ГЕРЗ ДIАДАККХАРАИ ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА БАРТ-ЦХЬОАГIОИ ГIУЛАКХАШ ЛЕЛАДАРАИ ТIЕХЬАРЧА 13-ча ПАГУОШСКИ КОНФЕРЕНЦЕ ДАКЪА ЛОАЦАРАШКА

КАРЛОВИ ВАРЫ, ЧЕХОСЛОВАКИ.

Мукъа ба сона Советски правительства цIерах а сога сайтара а герз дIадаккхараи дунен халкъашта юкъе барт-цхьоагIои гIулакхаш леладараи тIехьарча Iилмахой дунен халкъашта юкъерча 13-ча Пагуошски конференце дакъа лоацарашка моаршал дала а конференце балха тIа аьттув балар йоаш ловца бакха а.

Iилмахой Пагуошски болама йоккха заслуга сенах латт аьлча, из латт, цо шоай гIулакхашца тайп-тайпара общественни системаш йолаш долча мехкашта юкъера тешам чIоагIбара новкъостал деш хиларах. ХIаьта цу тайпара тешам чIоагIбар боккхача лоархIаме да герз дIадаккхарен дунен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбарен гIулакха прогресс хилийтара.

Могале доагIаш да массане а цIендаь герз дIадаккхара декхараш кхоачашдарга бода никъ цIенбеш волча гIулакхий йоалгIача тайпара уйла еш шун конференци хилар. Машар безаш мел болча наха хьал а лаьцар, боагIача тайпара мах а бир ядерии герза деш дола тоххамаш цхьадолча дакъе дехкара хьацъехьарча Московски Договора, а хьадеш дола герз кIезигдаргахьа цул тIехьагIа дакъача гIашй а. ХIана аьлча дукхьал цу тайпарча гIалаша массане юкъарча чIоагIача машара вай гергадугаддаь. ВIаргагуш хова хет, — Пагуошски конференце дакъа лоацаш болча дунен боккхийча Iилмахоша цу дикача гIулакха юкъе дикка йоккха дакъа лоацаш хилар.

Со дог тешаш ва, шоай аргIах цIаьхха шо вIашагIкхетарах машар безаш нах долча ахмашта дагалатташ дола дешаш къоастадара болча наькъа тIара цхьаькха а цхьа веха хургхиларах.

СССР Министрий Совета Председатель

Н. ХРУЩЕВ.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ВАХАРЦА ГIА БОАХАШ

Колхозни Сунжа. Вай республика штара йоккхагIчарех цхьа район. 12 колхози 2 совхоза а Сунженски производственни управлене чуйогIаш. ДIадийнар дика худа лаьтташи лаьмнийн дакъошлаши а ухха хьаьрча боахамий кертера рузкъа. Беркате да цар лаьтта. Цхьабакъда, из беркат лу цо ший низ, ший хьинар кхо ца деш къахьегачоа. Сунжа доккхал да дикаъ нах — ахархой, хьайбаш лелабераш. Сунжа лаьтта дезагIа хилийтара тIехьа къахьегараш, бьцоргIайн хьайбаш продукташ дукхагIа хилийтара тIехьа къоман доттабераш. Цар тIагIертаъ къахьегар бахьан долаш шерагара шу массаза доал дукхагIа доакх ялат, кхыйола продукци, уж пачча хьалкхенга дукхагIа йохк.

ДIадахача шера сунженцаша гIехкхоачашйир ялат, хул, баьца дадараш дахара а доахара а план. Дика волавеш дахьад управлене боахаман ухх шера а. Уйш шера колхозаша пачча хьалкхенга дехкад 17413 тонн ялат. Из хул планал совгIа 113 тонн.

Сунженцаша боахамо когалоеш штара баххьаеш да штара хьалха ахархоша хьаьнала, дог цIено, шоаш кхо ца беш къахьегараш партийни организацешо йахада бакх бола боли дика еIаштIехьбоаккхарo. Къаьстта тоалуш доагIа гIулакх производственни управленешка партикомаш олхача доаз.

Боахамашта хьалхе лаьцна дахьанна ора организацешчул тIехьагIа партийни аппарата хьаштIехьдаьлар болх дикагIча тайпара тоабе. Нагахьа санна парте хьалха хиначь райкомо предложени уттаярцех приказаш тедарцех болх ба беле хIанн парткомо шийболх бу нахаца айхха буйзам болаш, юртбоахама производство лакхъе цар бола инициатива дегIа а йоалаш. Парткома дайх а наьха коллективни опытцка чIоагIало лаца гIерт, нах кхаагIа хьалхьобе а ца гIерташ, общественни производство цар беш бола болх хьаштIехьбоаккха центр а хиннa латт.

Нагахьа санна хьалха райкома бохьлоштa шоаш колхозе е совхозе нийсбелча шоаш царга хьаьшин хийтабале, хIанз парткома бохьлошта хет шоай балха моттиге нийсбелча санна. Из ала доагIа эггара хьалха инспекторех — организаторех.

Цар балхах лаьца дувцаш Сунженски парткома секретара заместитела Б. Альмурзиева йоах: «Царех кIеангагIа инспектораши дукхагIа организатораши хургболаш болх нийсбе гIерт тхо».

Дукхача шерашка паччахьалкхенна хьайбай продукташ дIалара тIехьлюсаш яр Шеча Эскара цIерах йола колхоз, фермашка шура кIезига йоаккхар. Инспектор — организатор йола Елизавета Острикова ше оарцагIъньлар артела хьайбай боахама гIулакх тоадара. Из ше зоотехник а я. ГIулакх дика довза нах бахийтар фермашка. ХIара ферма хозрасчет юкъейоалайир. Цо наьха къахьеганца бола материальни безам лакхбир. Доккха гIулакх хилар колхоза хьайбай боахаме карбамид юкъейоалаярах, цо чIоагIа лакхдир шура йоакхкийга.

Нагахьа санна хьалха хьайбаита ча ше долчча бесса дехкаш хиннадале, хIанз инспектора — организатора Осиевай предложенех Iанарца кIаьд а дийя концентраташ, карбамид етт дупах. Иштта кийчдаь ча дика дукъ хьайбаша. Цу тайпара дуалеш хилча пайдане а оагарегIа а да ча, концентраташ кхое йиш хул.

Сунженски парткомо чIоагIа терко ю кадраш майоагIа дIа-юха нийсъяра а царна кхетам балара а. 747 саг ва районе коммунист волаш. Царех кханка болх беш 149, хьайбай боахамашка — 101, механизаци — 47 саг ва. МоллагIча участке бале а коммунисташ бокъонца бола организатораш, дика гIулакхаш дIадоладераш ба.

Дукха наъ ба колхозии Сунже шоашта тIабилла болх дика чакхбаккха безам болаш.

Бакъда, безам хилара далан гIулакх. Болх бовза а из бе опыт хила а еза, хIаьта иштта бокха лоархIам болаш ба сага общественни политически сакхетам а. ХIана уш хIамаш къаьстта хелуш да.

ХIара шера машинаши механизмаши дуаьал дукхагIа хиина ца Iеш, чоалхане а тайп-тайпара а хул. Царца болх бе йоккха гонзал а ший низ а эш. Из дика кхета а деш парткомо шийна бар ду къахьегамхой балха говзал лакхъяра, партийни кулгалхой балха говзал йолаш хилийтара, из гIулакх партийни балха кертерчарех цхьа дакъа дерхI ца. Масала, удобренеех махулда дукхагIа пайда эца лерхIаш, уж дикагIа кхай тIа ялка хоаргдола нах Iомабир агрохимически семинарашка. Цу наьькъаца а парткомe болча юртбоахама знанеш Iомаяра университете а 1351 саг Iомавир укх шера февраль, март, апрель бетташка. Царна юкъе бар колхозий председателаш, агрономаш, бригадираш, механизированни звеной звеньевойш. Из бахьан долаш удобренеехи бальноагIаш сацоахкачa хIамаех лорaеш йолча химически средствaех дикагIа пайда эца йиш хилар.

ДIадахача Iай поливальщикий, курсашка Iомалуш хилар 236 колхозо. Цо торо хилийтар хий дехкача лаьттаех дикагIа пайда эца. Ах шера 7 семинар хиннай юртбоахама культураш хьалкхеара хеталь. Боккха лоархIам болаш хилар партийни дешар Iомадеча занятешка экономически дешар хьехар. Цу юкъе бар дукха колхозий юкъера кулгалхой, звеньевойш, мугIарех бола колхозой. Цар къаьстта чIоагIа Iомайора конкретни экономика.

Парткомо шерра дIайолайир боахамашта, бригадашта, фермашта, звеношта юкъера социалистически ялъ. «Ялъ толамца дIахьеш я цунца юкъе дакъа лоацараштa шоашца нийсе баьннача йовкъостий опыти царна карагIдьнинараш дика довзача, царна шоаш даьри шоашца ялъ лоацараштa карагIдьнинари хьаштIехь нийсде йиш хулача...».

Партком хан-ханнахьа хьож ялъа итогашка, хьаьжа из творчески чулоацамах. Парткома хьалхенца колхозийи совхозийи партийни организацешка кхашкеш фермашкеи болх беш боахкача къахьегамхошта кхетам лу шоаш тIайийца социалистически дехкараш кхоачашдара уж бийза бахиjоакхамe хилара тIехь.

Белгаланха дешаш хIама да укхаза коммунистически къахьегама белам дIаболабахар. ХIанз коммунистически къахьегама коллектив цIи яккха къовсам доттабеш ба управлене штара дикагIа йолча «Победа» яхача колхоза колхозхой.

Общественни балха коммунисташ дукхагIа юкъоалара кертeчарех цхьа форма а хиина дIаяргай общественни хьисабе болх беш йола партикомера отделашк комиссеш. Уж я штате йоаца административно-финансови отдел, промышленни отдел, атеистически балха хьалхе лелаш совет. Цар парткома новкъостал ду деррига дешаш боккъонца довзара, коллективашта юкъе организаторски кхетамех болх шерагIа боаржабара.

Беррига юкъера боадаш лакхбеча боккха лоархIам болаш хIама да къахьегамхой болх бе бола материальни безам лакхбар. Юртбоахама продукташ дукхагIа йоахаргйолаш цу хьахъе цхьадола тIулакхаш хьалукх шера парткомо. Планови законел тIех юртбоахама культураш чуйийцачеи хьайбай продукташ яхачеи колхоздошта а совхозий болхлошта а доагIача алапел совгIа уханах тIехцар эшихача продукцех 40 процент лургда. Из лургдь е паччахьалкхенна лехах продукцех доагIа ахча лушe продукташ шоаш луш. Цу гIулакхо чIоагIа лакхбергба ахархой къахьегара бола материальни безам, дIадоахкхаргда дика, дукха болх бьчуи а бо, мIеонга бола баьччуи а цхьаторра мах беш хиина харидар.

ХIанз Сунженски производственни управлене къахьегамхошта хьалхашка бехкхоаме дехкар латт дикагIа йолча хамашка дика хьуакъаць юртбоахама культураш чуяцар. Парткомо беррига шийй боккха организаторски кхетамеи болх тIабервлаьб управлене юрта боахама къахьегамхоша тIайийца социалистически дехкарш кхоачашдара. Шоаш из болх тоьлашца чакхбаргхилар.

М. АУШЕВ.

ДИКАЧА НАХАХ

МАШИНИСТ ГАЛИНА МАТВЕЕВНА

Дукха за хьинчул тIехьагIа дагадехача а дог гIоадоаллхаш моттигаш хул сага вахаре. Уж дагаехача фуннагIа хIама дулуогдь-кха сога вана детолуш йола уйла а йоагIа дог чу. Хукказа а из уйла керта чу ода хиннай Галина Матвеевна Зиновьеваа.

Шера хана деш хьлочаш йийсьенай цунна. Да тIем тIа вийнаь, нана оннай. Шийтта шу даьнна йиIиг болаш эIамагIволча вешийна цхьаь йисай из. Хуро Гали цIагара новкъостал леха йоаш ядар. Нагахьа санна ца хоаш а бIаргод хи тIадам баьлча наха ца гойта гIерташ басенга чIара чекха дIабоаккхар цо из. Бакъда, наха шоашта а дика лацар бераш.

...Нана енначул тIехьагIа цIена баракъаш тIадурхаш, беса дика тоалонна вола № 1 Грозненски берий цIагIара ший воша бIаргавайча бовзанo елалар даьлар Галина юхь тIа. Из ше а укхаза паргIата за вакха йиш йолаш яр. Дог цIенача воспитателаша хIаначул тIехьагIа цунай йоахе ертхилар ховра цунна.

Шалахан массеня шу. Берий цIагIа хьалхувча кхыча бераццa цхьана чакхъьяккхар ворхI класс. ТIаккха 5-ча ремесленни училище электромонтера говзал Iомайир.

Керда гIишлош хьалъеча яха баьам эттар эIайча цхьарча йийй. Ший новкъостацца цхьана керда гIишлош хьалъеча халагIча балха ше хийтар дийхар цо комсомолагара.

КIаьдъялар фуд ца хоаш цхьаьан еменах а беш болх бу Гале цIи хоза йола лисичански комбинат хьалъеча. Хьокхаа доса тIарча цун тайпан цIерана яр 250—300 яха цифраш. ХIама хьале гIертар, къахьегам безаш йола йоI тенкалийр кулгалхоша. 1948-ча шера краношка говзал Iомае курсашка ядa вахийтача бакъахьа яр дьнна гIишлонхой дагабаьча, цхьацир бахьана массане а йоь Зиновьева йахийталга цогадир. Курсаш чакхъьяхадача толамца техника дешарал

совгIа из говзал хьыйбарашта а Iомайир Галяс.

ГIишлонхой балхаш эй тIехьа дукхагIа хилар, дешна керда механизмаш тIаккхухьар объекташка. Цхьа, Галена бIаргалйра керда хьекца басар лепаш йола кран. Немецки «Вольф» яха башенни кран яр из.

Ма машин а я-кха! Ма дика лао са цу тIа болх бе вIаштIехьлаьча, — яхаш сихаь дувцар цо шийца цхьана курсашка хиначa Зиновьева Павела. Дукха ха яьлехьа башенни кран Iомае цIаька а хийтар из курсашка.

Хетаргахьа «Вольфа» лакхача кабина чу дог детта а луш ше хьалъьна ха цIакха йицъургьян Галайна. Керда хьалъеча гIишлой йоккха майда цун бIаргашта кIала хьалттар. Шийй кулго дIа-юха хьовзаьччахьа ерзаш йола цу крана йоккха стрела шийх хьалъала мухь гIишлонхошта юхе Iоуттабе йолаечa цу дикача машина да ше хилар дагадера Галина.

Цу хана дешз нхийтта шу даьннад. Лохача дегIара, къона йоI санна хIинз а калай йолча кхалсаго 15 шера болх бу цу лаккха крана тIа. Дукха корпусаш, заводаш, наха чуйа цIенош хьалдаьл цо къахьегаш. Ший башенни кранаца Тамбове а хиннай из. Красновицкаш, техника тоьлацар цига. Лисичанскера шоашта чекхагIа кран хьаьхаччерга сацувеш бар укхаза ТЭЦ хьалъеш хиина гIишлонхой. Цхьабакъда, из хьаккхаьтача селла чоалханера механизм эIашагIйолла хоаш нагахьа сар-м вацар.

Цу денешка кран эIашагIйоллаш хиннараштa Iура дена саррала гонахьа хьувзар гIийлача дегIара комбинезон а юхаш йола кхалсаг. Сборка иштта ю хозахета кьoхацар Галя. Цхьаьш тIахьоавальча фентaза хьала а хьеше яр всала болх ба оалар цо.

Дукха ха ялалехьа Галиc хьачунга лалуогIа бальяр крана сборка еш бараш. ЙоI штате йоаца консультант а йолаш эIашагIъелла яьлар кран. Каменшикашта, арматурщикашта, плотникашта, кхычарна дега тоаш хилар хьалхара мухь лаьттара хьал а бьнка хьалъеш латтачa дакхача корпусаш тIагIолла урагIа а биьна крано болхлошта юхе Iоаттабича.

Къахьегама деррига хьинар Гале тIалахийтача цу денешка цун болхах лаьца дувцар. ТЭЦ хьалъеча участка доллхал аьле оалар Тамбовски газеташ тIа.

Алхха йоал мара кхы хувца хIама йоацаш ядар Галина. Сайрийна хлубашка ю доазача хилеех лаьца а дешар газеташ тIара. Балетни кружоке а цунга яр цьалле. Массехьа балетни школе деша тIа хьинадар Зиновьевайга.

Грозненски химически комбинат хьалъеча башенни крана машинист йолаш цо болх бу цхьа-ши шу хиина Iан. Укхаза а дикагIйола механизатор ше хилар тарра дIайеннйтар Зиновьева Галинас. Цудукха «РСФСР социалистически ялъа отличник» яха значок еннай цунна.

ГIишлонхоша дIайхача дег тIара «тха Галя» ях яралоашкаш. Боккхача безамца хьож из Черноречье яхача поселкерча бахархоша, укхаза из дика йовз. ХIаьта цар дукхьашха иича хержай из къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета депутаташкa. ХIанз Зиновьева Галий ши бер да. Йоккхаг1ьяр 8-ча классе дешаш, аккордион лакха Iомалуш музыкальни училище укхаш я. ЗIамагIьяр — шолагIча классе. ХIаьта къонача йиIий яр санна хоза ех Галина ала химикий культура ЦIагIа. Укхаза уж из № 9 йолча гIишлой-монтажни управлене электромонтер волча шийй марица Зиновьев Павелаца.

Иштта а Грозненски механизаци управлене башенни крана машинист, вай напарча наха юкъе дикагIчарех йола Зиновьева Галя.

Сурта тIа: Галина Зиновьева.

Т. Волашенко текст.

И. Попова сурт.

Хьинар совдоах

Къона а барт тайпа а я Ульянова Александрас цIарах йолча пидиошива фабрика № 8 йолча мода ателье коллектив. Август бетта план 136,8 процент кхоачашъйй, цуна ахьча планал совгIа 5520 сом ахча доххаш ло.

Къаьстта дика къахьегарца белгалбаьннаб бригадир Тахтуриева Лиза, закройщицаш Османова Тауш, Ахмадова Марем, мастер Заликова Малика, иштта кхьбараш. Шоай сменни норма 125—140 процент кхоачашъеш цар.

Сийлахь-Йоккхача Октябрьски социалистически революце 47 шу дузача дена сийлена вахьа бахара керда социалистически дехкараш тIайийцах цар. Производственни план 8 дийнахьа кхоачашъе, хIаьта планал совгIа паччахьалкхенна 5 эзар сом ахча дала.

М. СОЛСАЕВ.

ЕРРИГА ПРОДУКЦИ ПАЙДА ЛУШ ХИЛА ЕЗА

Дукха ха йоацаш эггара хьалха ях йолайир Москварча пхийтта предприяте коллективаша производства экономически эффект дIахо лакхъяр дукхъа. Цар шоаштa хьалхашка оттадаьд хьалха дехкар: 1964—1966 шераш дIадалалехьа ерригa арахецаш йола изделеш пайда мара эз дерглолеш хилийта а цу наькъаца промышленность дегIайоахалара кхы тIа ахча Iоадe а.

КПСС Центральни Комитета москвичаша дIадоладаь из патриотически гIулакх мега а даь, партийни, профсоюзни, комсомольски организацерa хьадийхад рентабельни а дикагIа а дераш мара изделеш ара ца хецар духьа айбенна болаш шерра хьалдоацалга.

Рентабельность — общественни производства эффективноста кертерча экономически доакъоех цаI. Рентабельность лакхагIа ме хул, пайда дукхагIа барьба, толамегIа кхоачашъьюргья пайга парте Программа тIа белгалъяь йоккхий социальни мероприятеш.

Цудукхьа хIара производственни коллектива сийлахьа дехкар за рентабельность лакхъяр дукха къовсам доаттабар.

«Предприяте бах иштта бу — йоах новкъоста Н. С. Хрущева, — цо долаш бу е пайда лу, общественни рузкъаш эшаду е уж дебаду цар, — боккха лоархIам болаш да».

Хьабоалача пайдан учет еш ца хилча хоргдац предприяте боахам малагIча боарам тIа лелабу а общественни фонда юкъе цо мел дакъа хьу аь.

Московски предприятеша керда дIадоладаьча гIулакхо керда торонаш хьаелл мехка халкъа боахам дегIабоалабара аша ахча Iоадaра, общественни рузкъаш дебадара, къахьегамхой хьал-торо лакхъяра.

Бокъалдар аьлча, дукхагIа йола предприятеш рентабельни я, хIаьта цар паччахьалкхенна пайда а тел. Цхьабакъда, цу цхьаь хана дукхача предприятешка я эз мара пайда луш йоаца изделеш, материалаш е продукци, вешта аьлча боагIачул совнагIа мах бохийт уж хьарга.

Хьаждарьа вай, масала, республикера «Красный молот» яхар санна йола йоккха предприяте. Заводa продукци дика йовз Нохч-ГIалгIайчен мехкдььтахошта, мехкдьтта чакхдоахараштa, химикашта яIна цаIеш. Цига хьальча насосех, мехкдьтта аппаратурах, цементировочни агрегатех шерра пайда эц мехка кхыча районашка а дозал дехьа а.

«Красный молот» къахьегамхоша дукхха ахчанн пайда лу паччахьалкхенна хIара шера. ХIаьта я, ЭМГТ, 9 Т, бесаш дола литье, товарни слиткаш хьаяро 35 эзар сом совгIа ахчанца эз дир завода укх шера хьалхарча ялх бетта.

Уж белгалъяь изделеш зенне йоаца хилийтара чакхьяха хьалда мероприятеш кийчъяьй завода коллективо.

Московски предприятеша дIадоладаь патриотически гIулакх хIанзa хьаллаьнад вай республикерча ерригаш а хIанa лa аьнна йолча заводашa, фабрикашa, промыслаша. Вайнига хIара шера продукци дукхагIа арахецаш, къахьегама овсарле лакхъяреи продукци хьаярга дIабода мах лохбарен зеланеш тIехкхоачашъеш яле а, цхьайолча предприятешк хIанр а кIезига арахецаш рентабельни изделеш. Зене долаш 15 тайпара баракъаш хийтду, масала, хIамаш тегача фабрикаша; Грозненски кондитерски фабрика хьалоча продукци 12 тайпах 8 мара рентабельни дак; зене йола 7 изделе хьаэ электромеханически заводa, хIаьта зенне я гIишлой материалий объединени предприятеша арахеца ерригa продукци — етта кирпичаш, кIеп тIа йола кирпичаш, гипсоплиташ, кIир.

Бокъалдар аьлча, цхьацайолча моттигашка маьлхаш лер тIа ца хилара, предприяте бехках доацача кхьача бахьанацa кхетале тарлуш да цу тайпара гIулакх. Цхьабакъда, цунца цхьана, дукхха изделеш зенне хилара наьан да прогрессивни технологи эсала юкъехахьар, конструктивни кхоачамбоацараш хилар, балха тIа брак яр, пайда хьа ца луш дIалодар дукха хилар, материалаши ахчеи совнагIа дIаахийтар.

Чухьарча цу кхоачамех пайда нийбу предприятеша изделеш зенне хулла дIадоаккхарга мероприятеш кийчъяьча хана.

Укх шера 7 бетта баьча балха итогех «Терек» яхача мебельни-хьу чакхйоахача объединене продукци арахецарта совнагIа дIадахийтад 573 эзар сом ахча. Продукци ях тайпа зенне да.

Москвичаша дIадоладаь гIулакх хьал а доацаш, объединене партийни комитетой экономически службаши лехад чакхдьччача укх шеро а изделеш хьалгга дIабола мах лохбен уж зенне хулга дIадоаккхе йиш хулийтаргйола кхоачамаш. Масала, дукъ бетта столярни гIанд хьалгта боккъонца дIабода мах 7 сом 47 кепиги ба, хIаьта из издели дIайоххаш бола оптови мах 6 сом 54 кепиги мара бац. Цу тайпара, алхха цхьан изделех а 93 кепиг эз хул предприятеша.

ЛархIа хала дац, нагахьа санна объединени 1964 шера цу тайпара 185.000 гIанд арахеца лазаш але, тIаккха мел доккха эз хул паччахьалкхенна алхха арахецачи цу изделе цхьан тайпах.

ГIанд кийчдара технологи иштта а, балхаш иштта эIаштIехьдаьлад а, керттерех тIоана йолеш материалаш мел дIайолха а хьежачул тIехьагIа коллективо гучадаьлар цхьа гIанд хьадарга дIабода мах 1 сом 72 кепиги лох а баь 5 сома тIен 75 кепига тIен боалабe а цу тайпара цу мах хула эз дIадаккха а йиш хилар. ХIаьта а, кхы а дукха къахьега деза объединене коллективa арахецаш мел йола хIамаш зенне йоаца тIа йоалаара.

Дукха ха я Грозненски слюдяной фабрика планово-зенне предприяте оаллаш хьайоагIа, вешта аьлча арахецачa продукцега, шийй болча мах хал, дукхагIа дIаухийт ахча. Партийни организацe кулгалца фабрика коллективо кийчъяьй къахьегама овсарле лакхъергйолеш дикагIа сортех йола продукци дукхагIа арахецаргйолеш мероприятеш. Оттаьш план кхоачашъяра фабрикага йиш хулийтаргъья ер цу чакхдоалача хана рентабельни предприяти а хиина дIаотта.

Совнархоза чуйоагIача кега гIирсбеча фабрикo хIара шера 600 эзар сом хIанa бац аьнна пайда бу. ХIаьта а изделей 32 тайпах дагь — зенне да цига.

Фабрика къахьегамхоша московски предприятеш дIадоладаь гIулакх аьнза хиина хьал а. Аьлча лоархIа, мега ийже тегара процесса хIаха механизаца яр, кертерча материалех пайда дикагIа эцара, иххьанцара продукци айп доаччи хилийтара чотах укх гаргарча шин шераш ах шерах кханаьхьа мехкарийн туфлей йиъ модель зенне хилар дIадаккха.

Предприятеш а къаьст-къаьстача изделеш а рентабельность лакхъелга айхха дукхадена да къахьегама овсарле лакхъярца, продукци дикагIа а маьла чухнахьа а хьаярца, кертерчеи оборотни фондаех пайда дикагIа эцарца, вешта аьлча, промышленностера беррига экономически болх хаддахьа аргабоахаш тебарца. Цу гIулакха мел еш кхоачамаш лолаш я хIара предприяти. Хьожарга вай, масала, кертерча производствени фондех пайда эцарга. Даьча лоархIамаша хьахьоех, нагахьа санна республике йолаш йолча кертерча фондаша юкъа хьалур 1 процент совдаккха вай эIаштIехьдаьлча, 700 эзар сома маьха хIама лац аьнна совнагIа арахецa продукци вай республикага йоалургхилар.

Цхьабакъда, керттерча фондех пайда еэ эц вайцига. Из хьахьех, укх тIеххьарча 5 шера керттерча фондаш 52 процент дукхагIа хиннабеллашехьа а, керттерча фондий 1 сома лоархIаш арахецаш бола продукци 11 процент мара дукхагIа ца хилар. Из тешал ду, вай дукхача боахама кулгалхоша, инженерно-технически болхлоша, экономисташа дIалохаш хала ахча сиха гIа юхаметтаеттадара, кердача гIишлоний проектни мощностaш сихагIа караерзаяра, йолаш йола оборудованеех производствени пайдаех пайда дикагIа эцара йоалле еш ца хилара.

Доккхий кхоачамаш да предприятешка дIахо къахьегама овсарле — социалистически искрепроизводстви накопленех из кертерa хьаст — лакхбара. Цу лоархIамерча показателех йола планаш кхоачашьяц дукхача предприятеша. 8 бетта баьча балха итогаш йиш уж тайпа предприятеш 21 хилар, «Трансмаш», электромеханически, «электроинструмент» яха заводаш, мебельни-хьу чакхйоала объединени, Грозненски Ассиновски консервни заводаш, кхыдараш а йолаш.

Укх шера дIабахача 8 беттa цхьан бехклеча лоархIам баь болх соакха цу хаиналца баьчунца кийсбетa кIеэнгебалийтов 40 гаргга йолча предприяте.

Цхьаккха дича а да йиш йолаш гIулакх дац хукхача промышленни предприятешка къахьегама овсарленаш сихагIа алами лакхдуш хилар. 1964 шера хьалхарча дих бетта ниттa моттиг нийсъелар крекинг-заводе, литейно-механически заводе, чхьагIара-коньякий комбинатe, макаронни фабрике, грозненски сунженски райпищекомбинаташка, кхычахьа. Къахьегама овсарле лакхъергйола дукха кхоачамаш доаш балха ханех пайда боазагIа эцарах.

Предприятей болх рентабельни ца хилар, къахьегам ца эIаштIехьбахар, къахьегама дисциплина эсала хилар бахьан долаш, кхы дIахоттаттадурдоацаш дев вараш сагадеш. Из къаьстта дукхагIа да доагIа гIишлой материалий промышленноста предприятеех, химически, мехкдьтта, мехкдьтта чакхдоалача промышленноста предприятеех. Даьча лоархIамаша хьа цо хьеххадий алхха совнархоза предприятеш балха ханах йоальча хIара предприяте доах дола эз 5 млн. сома маьхьа хIама дах аьнна хилар.

Дукха ханаш а къахьегама кхоачамаш а доаду мухьаш тIадеттацдевссадаш деча, транспорти, упаковочни, дукхагIча даькъе кулгаш деш дола кхы тайпа гIоанна дола балхаш деча хана. Предприятешка хIанз а лелаеш а къахьегама овсарле дегIайоалара стимулированни а йола къоанна опытно-статистически нормаш.

Рентабельность хургйола керттера гIулакх — продукци арахецарго дIабода мах хаддане лохбар. Республика бIарчча хьакйовча, из показатель толамe кхоачашъеш я, 20 предприяте хьалхарча ялхере продукци арахецарга дIабола мах беррига а дIалаьрхIача 3,5 млн. сом совгIа белабале а. Цун бахьан планировани кхоачамбоацараш хиларах хиина ца Iеш, дIаухийташ йола бедал, материалаш, дагор, электроэнерги, ахчан а боахлой а ресурсаш кхоам дукха дергIа къовсар ца доаттабар а да. Цхьацайолча предприятешка пайда хьалуш йоана расходаш ю гIодаш, пенеш тенхаш, неустойкаш, кхьдаране баькан долаш. Масала, дукха комбинатe 7 бетта тайп-тайпарча гIодех 120 эзар сом совгIа ахча тенхад. ХIаьта Грозненски консерви заводо шийтара доагIа ахча зенахьа баккe дIачу цо далар бахьан болаш зене тенхад 14 эзар сом гаргга. Арахецача продукци маьха тIа из отталой уж оргита расходаш.

Пайда хьа ца луш хIанара оргача республике гIалла из расходаш 600 эзар сом хилар.

Цу вай доаладаьча масалаша а тешалле хьахьоех, промышленноста экономически показателаш лакхъяра доккхий кхоачамаш хилар.

Социалистически хоа лара тaлeм, хьаллагIа цIанца а ца дийзача табпара, чIоагIа дIадех предприятей гIулакхий экономически оагIонаш хIоарга а квалифицированни а анализ е, продукци дикагIа хулийтаргйола кхоачамаш гучадаха, бедала, материалий, дагора хIара килограмма, оборудованеn хIара станок паччахьалкхенна пайда чудагIа хургйолча тайпара пайда эца Iомалурга.

ПРЕДПРИЯТЕШКИ гIулакхашкеи экономически бола дIаке тоабергболаш доль хоа дегаш партийно-боаллама актив хилар республике август бетта. Промышленноста, транспорта, гIишлоний беррига болхлоша, инженерно-технически болхлошка, гIулакхдерча нахага хьайсараш хир собрание дакъе лоацаш хинараш производствa экономически эффект лакхага лакхъяра уж тIахьехаш. ХIара изделе зенe хургйоацаш хьалр духьа лелаеча хьах лоархIамера этап хургья цу балха тIа.

Керда болаш шерагIа боаржабора йоацаш е дехкарийла а партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш. Цунна юкъе дакъа лоацаш дера беза болхлойи мастераши, экономисташ а инженераш а, технологи бухгалтераши, конструктораш а Iалмаш болхлой а.

Москвичаша дIадоладаь дикачa гIулакхах юкъагIа боаргат делор доне, предприятешкараc боррашца экономически балха боарам лакхбарa да, толамегIа йола цхьаттах, производства новаторашта карагIдьнинарех шерра пайда эцара бахьан. Партийни комитетий, юкъанцарча партийни организацешк организаторски идеологически болх айкха буна бола кхоачамдаш хургбалча социалистически доал дара цIенoкаш — общество хьаштоц кхоачашдар духьа дIадоахийтар кIезигаг1а а долаш, дукхагIен дикагIен результаташ яхара.

И. ПРАВЕНЬКИЙ.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома промышленно-транспортни отдела заведующий.

Тульски область. КIеэзига ха мара йоаццеш СК яха Ефремовски заводо болх бе йолаилийта. Цхьа хиле ударни гIишло хьалъеча тIеххьара балхаш деш, механизированни агрегатaшта обкатка еш латт. Из болх бе йолаилиерча СКД яхача маркаех йола синтетически каучук арахеца болалургба ефремовски химикаш, хIаьта дикалга диалача вешта боккъонца йолча каучукел эсалагIа хургьйц из.

Пишлo хьалъеча дика къахьийгар коммунистически къахьегама бригадацарча монтажникаша (сурта тIа аьрдагьара вегтамна) В. В. Самощенко, А. Н. Полковникова, В. В. Жаркова.

П. Маклова сурт. ТАСС фотохроника.

ТИШДЕННА ЦIА

ХьатIадоагIа Iа гаьна доацияген, зена хьаттача шийна кийчояь йоацачарга фу деш даьцIал ша ацана хоаттаргдолгеи дийдешнад Сунженски района Галашкарча культура Цен директора нов. Халдыхароевна. Мецача хьайбана кайийтта кIотарг санна латт цо кулгалду культура ЦIа. Штукатурка Iолийтача йоахка къорташ, цхьанцайолча моттигашка кийттIа пенаш, тохазa кIир, хьаккхаза басар — иштта да бIаргахьежача сага гуш дола культура Цен сурт. Ше лелаеча цIерага хьежа аьнча иштта хила дагIадар из, нагахьа санна цунна кулгалде оттаваьча нов. Халдыхароевна шийй дехкарашт довзаре.

— Йоацаш юкъ ялалехьа ремонт яь йиста доаккхарга оаха. — Йолх цо, цхьага ремонт ерта гIехьа хIанa тетт Iа, аьнна хьаьтача. Бакъда, дог гIоза-м хургбац Iай цу чу кино боагIараш. ХIана аьнча цхьаккха склaдомeтр ийчаь дахча дац, цIур беш йолча шин пешка ремонт ьаьш, лавар чуухаш тхоа а ба.

Директора яхача тайпара ремонта хьахийца 1500 сом ахча да, баьда, цох пайда ийнабац.

— Эзар довъа хинна ваттIа ях оаш сога, со кхоа-и вац, яхаш тIагIерт нов. Халдыхароев.

Укхаза хатта доагIа нов. Халдыхароевга, Iа гарга гIортталца мичахьа а фу деш а хиннав хьо, аьнна. ХIаьта цхьанкха сага из бакхь бац цунна, уж деррига балхаш Iайха де, аьнна. Юрта йоккха комсомольски организаци, колхоз, юрта общественность а. ДIаваха, уж хIанхетабаь, оарцагIоаьха даь хIама дац. нов. Халдыхароевa. Хьу гаьна яц, нах сарцагIоаьхача гIадбаха гIорга дахча за.

Нов. Халдыхароев цхьанеш тоаe, басараш хьакха, кIираш тоа болхлой лехаш, дIа-хьа удаш за дIайода. Бакъда уж хьаттача а е нийна басар, кIир, кирпичик, хIама дац. Деха дукха книга бIалгац да, кердалеваш дIатоха нийна книга Iоакъаш яп. ТIаккха хьацца бехк тIабахайта воал культура Цен директор. Дахна культура ЦIагIа дIачуухаш бIаргаганий цунна пайдалата харцахьа даьнача берашта хьастамица дьъ йоазонаш, кийча Цен чухьe. Га-м гу хургда цуна, бакъда, гIулакх тоалара деш хIама доаца мара.

Укхаза юрта комсомольски организацене а общественноста адрессах ала доагIа цхьаьха. Царна массанена дагайоагIа хургьа Галашка район уххача хала культура Цен юкхе дала пара — гобаьккха я хоа дару, кIа гаьнаш, листа яьна хоа хьаш йоагIа кIеетаргаш, волейбольни халхарех площадкаш. Дика сакъердар юртахошта цига. Бакъда, хIана нарках цхьа цIи мара йоацац. Мустьенна гаьнаш тьайбана йиь котаргаши шоашта тIачоча Iалмах кIаидара яха чоалаш санна тIийла, чIерналька тьорорецаш а дедаш аттIа.

Вай юкъа хIара шо-шой юрт хозъе, тоа гIерташ укхашна, шоашта гаьнаш йосIаш ба дукхача юртахоара вах. Бакъда, укхаза тоара моттиге кхатилла тег уш. Моцага. Вешa дехьа йоалача бера аьнна йоаш: «Со-м ваьлатта а деттахьинар, хьайна хала деца хьона седа шийла хилар». Цунна а дайка шоашта цо деца шоана Галашкара ногергхой сарахьа сакъерда арадала моттиг ца хилар.

А. БЕСЛАНОВ.

«СЕРДАЛО»

2-гIа агI, 15 сентябрь, 1964 шу.

ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ПАЧЧАХЬАЛКХЕ

ПАЧЧАХЬАЛКХЕН халкъи... Дукхача бIаьшерашка кIашлухьал лаьттад уж шиъ, юкъе шаьстагIал дола машар хургбоаца низаш санна. Буржуазин мехкашка паччахьалкхе массаза а хила а хиннай, хIана а я дукхагIбараш кIезигагIчар, къахьегамхой — эксплуататораша IотаIабеш, боацабеш йола машина.

Адамий историе чухь шолгIа хьалха паччахьалкхенийн халкъан юкъера гIулакхаш хуцадениид Сийлахь-Йоккха Октябрьски социалистически революци котъялар бахьан долаш. Вай мехка кьайир кердa, дIнигIча тайпех йола паччахьалкхе — Советски социалистически паччахьалкхе.

«Дукха тIа ягтача хьалха паччахьалкхен Iаьдал вайнига вIашагIхьелдад, — яздаьд В. И. Ленина,— юкъера дукхагIа бола нах, эксплуататораш боацаш, алхха болхлой, алхха къахьега ахархой болаш йолча организацеех — Советех латташ а теперига паччахьалкхен Iаьдал цу Советашка дIалуш а долаш.

Iаьдал шоай бе деллачул тIехьагIа, болхлошен, ахархошен гIулакхана дIахьечкар, кIигий-кашна лэхача классий ниналаштачул дихагIа, хьакъалагIа шоашта паччахьалкхенна доал де ховш хилар, боахам, Iилма, культура дегIаккхуьла йоагаш шоаш хилар.

Советски социалистически паччахьалкхе хьахиннай пролетариата диктатура санна, шиъ керттера белгала болхлой классо политически доал дола а йолаш.

Реакционни классаш IотоIае, цар духьаль нагъе декхар долаш йолча пролетариата диктатурага гIолла мела кхоачашде йиш яц социализм хьалхьента классашта юкъе дина къовсам латтача хьалашка. Цу тайпара да кхоачашхиланза дардзена закон дегIаухаш историе хьабечача берригача наькъо бакъьлча, капиталазмачара социализмага доалорах йолча керттерча закономерностех цаI.

ХIаьта, нагахьа санна чухча контрреволюцени кхача мехкий тIема интервенцаш духьала лоаттайаьча хиндча къовсаме вай халкъа котале яккха мегаьаьле, социализм хьалхьяна сийлахь-йоккхий плянаш толаме кхочашдаьхьале, гитлеровски фашизм хIалакьаьале, тIом сецачул тIехьагIола санига халонаш яна а я, СССР шоана коммунистически общество хьалхьяна хана чу йоаьага Iалашдаьхьале. тIаккха уж гIулакхаш бахьан дина доккхача дакъе вай деккарийла да пролетариата диктатура паччахьалкхе яхача, общества хувшамаш деш йолча инструмента.

Пхьабакъза, пролетариата диктатура — хиина латташ, хуьнагIа долаш хIама ла. Белгалдарча исторически хьелаша хьакхелла йола из, уж хьалаш хувцадаларца ца хилча яргйоацаш хилап.

Болхлой классо шиий диктатура пайда эц шиий Iаьдал даим лоатталар духьа а ца эцаш, классови антогонизмаш кхы хург а йоацаш дIахара еррига общественни отношенеш хувдара, пхьан класса диктатура хилалза ца йоалаш дола гIулакх цIендаь дIададара эша хьалаш оттадар духьа.

Хувцам хула ха, «малагIа тол?» Яха доаш лирача къовсаме къовсталеш лаьтта да, тIехьашкахьа йиса дукха зама я. Социализм хьалъеш лаьттача шерашка а дена цIенъя дIадаькхай эксплуататорски классаш. ХIанзалча хьалашка хьанна духьала ерзае йиш йолаш я пролетариата диктатура? МалагIа классаш е социальни группаш IотоIае езаш я болхлой класо? Цу тайпара классаш вайнига яц.

Болхлой классен ахархойн, цу шиина класса а интеллигенце а цаIаш хилар исторически факт а хиина дIаяттад СССР-е. Цаккха ца хиннача тайпара халкъ кхотадениа, йохаргйоаца цун социально-политически идейни цхьоагIо йолаш хилар — уж хIамаш да тахан советски общество белгалйоаккхараш. ХIаьта социальни политически цаI йолча общества вокх доаьъей хьакъехьа хIана болхлой классо классони доал ланза дилдаш аьлча — из е кIалча хIана бIарга ца гуш хилар да, е хошшехьа а вай советски бакъдар юхамаччахьдоахилга да.

Социализм СССР-е йиза а хаьдла а котъьяннача хьалашка ца хилча мегаргйолаш я пролетариата диктатура. Цулухьа, коммунистически общество хьалъяна декхарашка хьежа. СССР болхлой классо шиий инициативах шиий диктатура паччахьалкхенах дерригача халкъа юкъара паччахьалкхе яьй. Цу паччахьалкхенна политически Iаьдал дерригача советски халкъа лоIами хьаштаина пхоачишдеш дола Iаьдал а хиина дIаяттад.

Дерригача халкъа юкъара паччахьалкхе маллагIча цхьан класса диктатура йоацa, еррига общества, ерригача халкъа гера ха. Из я социалистически общество дегIадара кердa, лаккхера этап.

КПСС ХХ-ча съезде тIайIача КПСС Программа тIа аьнна: «Йихаь а хаьдла а социализм — коммунизма хьалхара фаза — котъялгеч общества шерра коммунизм хьалъьяга алгеи Iалаш а лаь пролетариата диктатура шиий историческа миссен кхоачашьяьй, хIаьта чухьара дегIаахаро декхарашка диллача СССР-е ца хилча ца йоалаш а яц». Марксизма чу, ленинизма чу, социалистически паччахьалкхен теоре чу йожаш йола йоккха гаиз я.

Пролетариата диктатура дерригача халкъа юкъарча паччахьалкхеига дIайа цун низ чIоагIа лакхбаларца хулаш да. Экономически потенциал даим лакхъяра нийсса чIоагI а еннай, шер а еннай Советски паччахьалкхен социальни база, цIаккха ца хиннача тайпара цхьоагIо йолаш чIоагIен хиннай вай общество. Духьал дуках латт дерригача халкъа юкъарча паччахьалкхен низаш чIоагIалн дуудуила керттера хьаст. «Паччахьалкхе — вай да», — теш лоаме ала йиш я хIара болхлочунга, хIара ахархочунга, хIара интеллигентага.

КОММУНИСТИЧЕСКИ общество хьалъяра керттера гоез да дерригача халкъа юкъара Советски паччахьалкхе. Дерригача халкъа лоIам кхоачаш а беш, цун декхар да коммунизма материально-технически база хьаелга, вIашгIотъдаккхар социалистически отношенеш коммунистическичарца хувцилга Iалашдар, къахьегама боарамаи потребление боарамаи тIахьожам лоаттабар, СССР граждани бокъонаши пargIатон, социалистически правопорядок а социалистически доалахье а лорар, халкъ сакхетамe дисциплина деллергйолча а къахьегамцара гIулакхаш коммунистически хургдолча а уIланца хьалкхедар.

Арахьарча политика дакъе вай дерригача халкъа юкъарча паччахьалкхено тешшаме Iалашъю мехка оборона, дегIаккхув социалистически мехкашцара вежарашха дола бартцхьоагIон гIулакхаш, машаре дакарах йола ленински политика чакх а йоакаш, дерргагIа къовсам лоаттабу массане а юкъара машара гIулакх бахьан долаш, масса а мехкашка дика гIулакхаш леладу, цар социально-экономически строй мичча бесса йле а.

Ше хьахиннача шиий ояланга диллача а халкъах, цун самодеятельни организацеех, паччахьалкхен аппарата ерригача звеньий дерригача гIулакхашта «лохера» лоаттабеча халкъа тIахьожамах дIакъоастае йиш йолаш яц социалистически паччахьалкхе, къаьстта а кердача, лаккхарча этапе.

Социалистически демократи дIахо шеръелгах Советски паччахьалкхе дегIайоаларе керттера лестам лерхI КПСС-о.

КПСС Программа тIа, парте XXII-ча съезде Н. С. Хрущева аьлча доклада тIа къьгга белгалдаьд общественни коммунистически самоуправленега бодача наькъа тIа социалистически демократи йоаржаара процесса керттера лестамаш. Цунна дувзденна боккха лоархIам болаш да къахьегамхой депутатий Советий лоархIам дIахо лакхбар а паччахьалкхенна доал дара демократически принципаш дегIайоаллар а. Берригача депутаташа эгара дикагIа дакъа лацара, хаьржархошца цар айхха бувзам хилара, бахача наькъа творчески хьинар дIахо дегIадоаладара лаpда тIа кхы тIа а дукхагIа вIаштIехьбоахаш ба Советий болх. Долла хIама чулоацаш йола халкъа организаци, цун цхьоагIо хьаллоаттаер я къахьегамхой депутатий Советаш.

Паччахьалкхенни общественни организацей гIулакхаш шиина чухь тар а деш, Советаш, шоай гIулакхашца дуккхача маха лакъа а тоацаш тIа-тIа дукхагIа общественни организацешта тапа дасташ латт.

Советий лоархIам дакабеча хапна, цIенхаштта мероприятеш чакхйоах парте управлене аппарат дIахо кIезигъеш а эргйоахаш тоеш а, производствана из гаргайоалаеш. Халкъа гIулакха лелаеш а вай мехкара паччахьалкхен аппарат. Из хила еза цхьадха, квалифицированни, дарегIа, оперативни, дерригача халкъа юкъерча паччахьалкхене да йиш йоацаш дола моллагIа а бюрократизма, формализма, волокита гIулакхаш доанаш. Ухх тIехьарча шерашка шерра дIаьржай мах телаш йолча паччахьалкхен аппарата цхьадолча дакъа метта общественни хьисаде болх беш бола нах уьттабар санна йола балха форма. Дика болх беш я городской районни Советий исполкомашкара общественни отделаш. Общественни хьисапе болх бергболаш предприятешка вIашагIъехкай общественни конструкторски бюрош, экономически анализа бюрош, общественни нормировочни бюрош, и. кх. дI.

Социалистически паччахьалкхел коммунистически самоуправленега а доалаш дегIадаро лерхI цу тайпара общественни организацей лоархIам чIоагIбелгеи хьалхагIа паччахьалкхен органаша кхоачашъеш хиина дукха функцеш кIезиг-кIезига луш царна дIанара лулгеи. Дуккхача кинах латтача къахьегамхой общественни организацешка хIанз шоашта юкъе лоац миллионаш нах. Паччахьалкхен органий цхьацадйола функцеш хIанзале а профсоюзий, спортивни обществий Союза, кхыча общественни организацей кара яхай. ДIахо йодача хана, КПСС Программа тIа из белгалдоаккхача тайпара, общественни организацешка эгара хьалха культура, уважцIено лораира, социальни Iалашон учреждененна доал деча а хIаьта иштта общественни порядок чIоагIъеча а доалаш дола дакъа хадданза чIоагIлургда.

Шерра коммунизм хьалъеча хана тIа - тIа дукхагIа дегIаухаргда дуккхача адамий творчески хьинари самодеятельности.

Ленина дIахьача вахаре хьахул къахьегамхой общественни самодеятельноста кердa-кердa формаш. БIаьшагIа а'ехка, дегIаухаш латтача бохамен культурни тайп-тайпарча учреждениш дика болх беш я штате йоаца отделаш, къахьегамхой самодеятельни организацеш. Царех я улицашкарен квартальни комитеташ, школашкара дай-наной комитеташ, вежъостий судаш, общественни порядок лорaеш йола шоай лоIамера халкъа дружинаш, кхалнахьа советаш, общественни испекцеш, иштта кхыдараш. Общественни хьисапе болх беш я халкъа университеташ, дукха библиотекаш, клубаш.

Активистий Iалаьмате доккха эскар юкъеэзад партийно - паччахьалкхен тIахьожама органий балха. Вахаро хьахекхад, мел хьаькъалца а хургдар гуш а болх баьй вай парте ЦК-ас юкха тIахьожама система оьлангара дена организкхарца. Партийно - паччахьалкхен тIахьожам, хIана из ше болчa тайпара хилар аьлча, из — бокъенца дукхача нахаха, белгала халкъа тIахьожам.

Коммунистана шоашта хьалхашка оттадаь сийлахьа декхар — беррига гражданаш общества гIулакхашта доал де юкъеозийта — юкъарчал доацаш дола, практически декхар а хиина дIаоттад вайцига.

«Общества кIурдахханта доал даре юкъе хьинаре дакъа лоацаш хила веза хIара советски саг! — из да вай лозунг, из да вай декхар», — дIакхайкадаьд Н. С. Хрущева КПСС XXII-ча съезда трибуна тIара. Из декхар толаме кхоачашдеш латт.

Общественни гIулакхашка берригача къахьегамхоша дакъа лоацилга Iалашдеш йола, паччахьалкхенен производстванен доал дара ленински принципаш леррагIа чакхйоахаш латт.

Гражданаша шоаш доал дара юкъе лоацаш дола дакъа шерагIен хьинарегIен ше худ, чIоагIа а низа болашагIа а хургья вай паччахьалкхе. Иштта ба социалистически демократе чулоацам, социалистически трон чулоацам! Вахаро ше хьакхелла я дерригача халкъа юкъара советски общественни паччахьалкхе. Цудухьа из идея хинна е ца Iеш, реальни факт я!

ДЕРРИГАЧА халкъа юкъара организаци ше хиларах тарра, бахьанца коммунизм котъьяина ялалца латтаргья Советски паччахьалкхе, хIана аьлча хIанз а гьаьна кхоачам ца деш дисад паччахьалкхен вежъестаца общества кхоачашде йиш йола декхараш. Из вай халкъа хиланза яргйоацаш я. ХIаьта цудухьа шаьагта дукхагIа дегIаккхуала а чIоагIъе а еза из общественни гIулакхашта доал даш къахьегамхой кхы а дукхагIа юкъеоаара харда тIа.

М. ШАФИР,
СССР Iилмай Академе паччахьалкхен права Институте сектора кагIа вола Iилман болхло, юридически Iилмай кандидат.
(1964 шера 8 сентябре араьвлинача «Кабардино-Балкарская правда» яхача газете тIара).

ЛЕНИНА ЦIЕРАХЧА АТОМОХОДА—5 ШУ

«Ленин» яха атомни ледокол.
В. Кунова сурт.

«Ленин» яхача атомохода турбинай цхьан отделене.
М. Редькина сурт.
ТАСС фотохроника.

Ракета Бетта тIа яхийта пхи шу даьннад

БУТТ—СТАРТОВИ МАЙДА

Пхи шу хьалхагIа — 1959 шера 14 сентябре — Бетта тIа кхаьчай советски космически ракета, Советски Союза герба сурт тIалатта бургана хьисапера вымпел хийца а йолаш. Из бар Лаьттан тIера ситаларча кхыча телага яхийтача, саго хьалъяле хьаььча «Звездолёто» историе чухь историе хьалха аь полет.

Дукхача хана дениз Iилмахой уйла тIауьо Бетта. Сийлахь-воккхача итальянца Галилео Галилейна ше дьаьча подзорни труба чу гIолла 355 шу совгIа ха хьалхагIа духхьашха бIаргаййнай даим Лаьттанна генадьа кхеста 30 - аза совгIа йоаккхагIа хилийта спутник. ХIана я Бутт тоъал «старгабоалабеш» йола телескопаш. Цул совгIа, эттара хьалха советски Iилмахошта бIаргабайнаб Бутт цIаккха а из лаьттаттахьа бервад йоацача оагIорахьара. Цу 1959 шера 4 октябре сигалъяхай шолгIа кхолгIа минута Бетта тIехьашкахьарча оагIон сурт дакха йола планеташта юкъера автоматически станци. Советски Iилманен техникаен нарагIдьаннача цу Iалашонте дешхача хIамал хIанзалца цхьакха а тIехьаьхнадац.

ТIа-тIа дукхагIа саго хьаьъхал тIауьеш дола малагIа хIама яха Беттах?

Цига-дале, юкъаргах а 363.300—405.500 километр яра вайна гьаьна бац Бутт. Лаьттан тIера Беттага кхачалца йола пхиъ 60—65 сахьата бу космическа ракетана. Из дукха ха яц. Лаьттанна гонахьарча орбитица вахаш а болх беш а пхи дей хин бийсан гаргга ха лийккай космонавта Быковский Валере. Цу юкъа Бетта тIа а хиина вха цIаьо вIаштIехьдала могар вай космонавта.

ШозлагIа-дале, Бетта тIа саг вахаре новкъостал дергда, масала, из хьахиларах йола дукхия къайленаш тахха. Бутт — идеальни шар яц. Бутт дика йоккхий космически процессаш хилар бахьан долаш дIакъастa Лаьттан дакъа да аьнна хеташ да. Бетта тIехе Iилмахошта тахкаре йиш хулийтаргья геттара лоархIамера сведенеш гулъе. Цар новкъостах дергда Лаьтта а хIаьта иштта вай Малха системера планеташ а хьа шиллта хиннай, царех дIахо хургдар нийсагIа къоастаде.

КхозлагIа-дале, новкъача Iилмахочо — академика Н. Семенова хет Беттах йоккха электростанци хила йиш я аьнна. Цу гIулакхa Малха лIанарий энерги электрическичунга йоаккхаш йола устройство хьае а из Бетта тIара Лаьттан тIа Iочутела Iомадара а деза. Iилмахочоа хетачох, атомни термоядерни станцеш хьалъяра эгара ьттув болашагIа йола моттиг я Бутт. ТIаккха радиактивни вещеставшца бIех ца деш цIена фе хургдар адамашта.

Бетта тIарча лоамаш тIа гьаьнара галактикаш дикагIа го торе хургйола низ бола телескопаш оттаелга дагалатташ ва гIоравьнна вола советски астрофизик академик В. Амбарцумян. Бетта тIа мичий гьаьнагIа а дикагIа а хIама бIаргагорь оптически устройствашта новкъарле еш йола атмосфера.

Юххера а Беттах, журналисташна дьача къамаьлашка космически кемай Керттерча конструкторои космонавтика теоретикен пхьа салца дукхаза а цу хьакъехьа аьхача тайпара ,саг Венерага, Марсага, кхычахьа ахара йола геттара дика стартови майда хургья. ГIулакх сенах латт аьлча, из латт, Бетта хIама кIезигагIа тIаеош хилаpo ракетийносителий шинах пайда дукхагIа эца йиш хулийтаргхиларах, цу тIара кхыча планеташка аха оттагIа хургхиларах.

МалагIча наькъаца кхача йиш хургья Беттага а цун тIехен тIа а? «Бутт карабехзабергйола» плалаш оттаеш ба Iилмахой тIагIертта. Космос Iомалра хIана мах деш дола хIама — вай мехка а США-е а планеташта юкъера станцеш «Полет», «Электрон» яхача тайпаех йола а кхы тайпа а советски аппараташ Беттага ахийтар — уж долла хIамаш айхха дувзадениа да саг Бетта тIа гIоргхиларца. Цудухьа яхетадеш да, цу тIа кхачара къаьстта шоай тайпара кемаш хьае а сага кхерам кIезигагIа хургболаш дола космически наькъаш лаха а деззаш хилар.

Йоллаше а Лаьттан тIара Бетта тIа гIоргвий саг? ДукхагIа хила тарлуш да, юххьанца Лаьттанна гонахьа гобоахаш «чуIеш» 15—20 саг а валаш йола йоккха станци хердяга. Из хургья шиъ тайпара космически гавань. Пхьаьхха дарклат хила а тарлу: Лаьттан орбита тIа ирга боккха низ бола Лаьттан искусственни спутник. ХIаьта цул тIехьагIа цу тIара гIайтта Беттагахьа гIоргда саг тIавола космически кемаш. ВIалла дукха ха а йоацаш башха эксперименташ яьй советски Iилмахоша: цхьан ракето лаьттанна гонахьарча аьсалене йилай цхьа оагаш кхоъ Лаьттан искусственни спутник. ХIаьта шерр тайп-тайпарча орбиташ тIа а яьнай уж.

Пхьа космодроме журналисташа космонавташка хьаттад дIахо йодача хана малагIа планаш йолаш да ше, аьнна. Ер да цар денна жоп:

— Бетта тIа гIоагь, цу тIа дахилта,—аьлар Титов Германа.

Лалла лаьттача, гIоаттaлохьа кемай кабина чу хоша космонавтагта новкъостал доаш хулаш волча цхьан къовача консерватора оакхийта аьлар:

— Сона дагадаттар Бетта тIарча форпаш тIа гIолла эгара хьалхе «сакъердаш леларгвола» саг ваьа новкъхила да.

— Бутт из Iилман объект я, — аьлар Николаев Андрияна.

ХIаьта американций дага фуд? Укх тайпара къамаьл дар США астронавта Гордон Купера аьар:

— ХьалхагIа Бетта тIа кхачар чIоагIа лоархIаме да ВIашагIкхийтача Штаташта, хIана аьлча, цунца лоаммеиа я мехка сийле.

Бетта тIа кхача гIерт Пентагон, цу тIа тIема база йиллар духьа. Укх тайпара да цун лоархIамаш: «Бутт хьалаьцар космоса да хургва, тIема - стратегически гIулакхашта массанел чIоагIагIа хургва».

Космосах машара гIулакхашта пайда эцара тIехьа лаьттача а латтача а Советски правительства лоархI, Вселенне хьакъехьара Iилман материалаш дерригача адамашка кхоачаш хила езаш хилар. Дукха ха йоацаш Н. С. Хрущева цIаькха а белгалдаьккхар: «Адаха машара гIулакхашта пайда эцаш космос хилийта гIерт советски Союз».

А. РОМАНОВ,
ТАСС обозреватель.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ГДР «ДIАКЪОВЛ» БОННО

Бонна къовсам оттаб коалиционни правительствосарча шиий партнера юкъе. Сов из къовсам чIоагIа хилараx нита дуц кхыметтел правительствонни кризис хила а мегаш да гIулакх, яхаш.

— Зонацара (Малхбузен Германе нига оал Германски Демократически Республикех) контакташ хьаллоаттаергйола къаьстта орган вIашагIйолла еза, — аьнна предложени елар цхьан партнеро.

— Уж фу контакташ я, — раьз хиланзар вож, — хьанца лелае езаш я? Из тайпа мохк-м болаш а вичаб.

— Болаш-м бац из, бакъдар аьлча, — сихха раьза хилар вошаш. — Оаха а лоархIаш яц из факт. ФунагIа хиина а цхьа хIама-х йолаш ма йий нига. Цу тIа а оаха юкъараш алхха технически контакташ йара а яц цу цхьан хIаманцара...

Укх тайпара ба из къовсам ДПА яхача малхбузенгерманскн агентства дабечох. Зонацарча (ГДР) технически контакта проблемаша, йоах ДПА, коалицега тIехларча партнерашта юкъе къовсам гIоттабаьб Бонне: ХДС—ХСС-ан (Аденауэра—Штрауса парти) СвДП-ацен юкъе («ПаргIата демократически парти»). Уж тайпа контакташ общественни уйлаяна цу хьакъехьа хеннун дукъа а дукхагIа я хIанз. Царех доархIамегIа араш — зонашта юкъера торговли, транспортаца нухьаш дIаюха кхахьари машинаньъашкен шоссейни наькъашкен гIолла нах лелари, торговля бураамаи, дукха кхыдараш. СвДП, йоах ДПА, цхьа санна дукхаза а лакхад уж тайпа контакташ хьаллоаттаергйола къаьстта ведомство вIашагIйолла езар. Цхьабакъда, ХДС—ХСС дIатIаэцац из предложени, хIана аьлча цу тайпара ведомство вIашагIйоллар зонацарча (ГДР) контактай дешашта йола шиий тайпара «кхыча мехкашцарча гIулакхий министерства эрзац» вIашагIйоллар хургдар, цунах цун политически статус лакх а лургьар.

Селлара «боннхача» бихка ше жоп луш, ХДС—ХСС «гIулакх доацаш» корзагIъаьннай аьлар СвДП никалo. ХIаьта СвДП никала Менде, ДПА цхьаьнха хоьна тIа яхача тайпара, деш делар «лоца» авторитет лакхъара е из дархIара хьакъехьа ПаргIатача демократически парте цIаккха уйла яь а ца хиларах.

Къовсамна маIан малагIа да? ДПА дукхача наха лаьрхIа яхьаьча версе тIа а кхыметтел боаллш бола корта «бьшаб, лергаб» яха къовсам цу наха сихха дагабохийта тархуш, селлара вIаши тара я шиина а правительственни парте официальни уйлаш. Уйла ца йича валийтац, Бонне латтача, цхьадолча газеташта (масала, «Байерн-Курир» яхачоа) хетачох правительственни коалици йохалo кхерам хулийташ долча къовсамий чIоагIало ше а.

ХIаьта, гуш ма дарра, гIулакх сенах латт аьлча, из латт, цу къовсамашца массанена а гуччахьа йола боннски правительства лоархIамегIарча концепцеех цаI — «Хальштейна доктрина» оала чу тIа белгалъь, шолагIа германски паччахьалкхе ца лархIара политика кхоачаш ца дулаш йисара факт къайлахьа гIертарах.

Боннана хетачох, «цхьа хIама» йолча моттига дегIайоагIаш а чIоагIлуш а латт Германски Демократически Республика. Германе историе чухь оттара хьалхара болхлойн ахархойн паччахьалкхе. Шиий экономически показателашка диллача хIанале а дуцеи тIа хьалхарча итт мехка юкъе йоагIаш йола из хила бола держава йолаш хилара реальни факт хIанз кардъе йиш яц цхьаь цхьан паччахьалкхен, цу дакъе Малхбузен Германе шиъ а. «Наха лаьрхIа» «технически контактай» хьакъехьа къовсамаш леладу Бонне. ХIаьта гIулакхага диллача ГДР правительстваца кIал гIолла бокъонца йола переговораш хила ца йоалаш ФРГ правительства хьайза дукха за а. Цу хьакъехьа дийцар укх демократически республика Министрий Совета председатела заместигтела Вилли Штофа ГДР Халкъа палата заседанъ.

Цо дагадохийтар, 1957 шерре а ФРГ финансий министра Шеффера ГДР оборона министра Мюллерас юкъе переговораш хиина хилар. Цул тIехьагIа 1962 шера боннски правительства полномочни никала Аденауэра тIадиллабарах переговораш йар ГДР правительства никалца шиина а оагIонна хьаштдолаш хиннача политически дешаех. Белггала аьлча, политически ситуаци тоалрен Германера кхоккам кIаьдбарен хьакъехьа. Дийначa дешаех ГДР правительства дIаделар Аденауэрга дIакхаьча 2 документ.

ХIаьта, шолагIа германски паччахьалкхе практически йолаш хилара факт лархIакка яргйоацача Бонн дIакхаьча дукха ха йоллашехьа а, из «ца лоархIилва» дувцаш дахкиий ловзорган деш да дукхача наха бIаргагуча. ХIама хоржохаш гаргахкоачаш латтача хана (1965 шера гуракъа хила деза за уж) политически противника чотах шиий йолаль репутаци кIалхарьякха гIерташ шоай деррига низаш оарцагIдьаха правительственни коалицега гIоллара партнераша. Шозйла доапа бехкаш дIатIа-хьатIа а деккаш, цаI шолагIчо саьц чу тоIаве гIерт уж.

ГДР сий лакдалар кхераш болча боннски политически деятелаша доллла хIама оарцагIдаькхад республика «дIакъовла» гIерташ. Тольятти дIаволлача Итале яхар духьа итальянски правительствагара Германе социалистически единни парте делегацена виза ялара официальни представлени ярга дIакхаьчар Боннера правительство. Шлезвиг-Гольштейн лаьтта «къайлагIана ухаль» арадаьккхал паччахьалкхен чиновникаш ГДР-е ухилга дехкаш дола. ФРГ правительства масса оагIорахьара новкъарле ю Малхбузен Берлине баха нах ГДР столицера шоай гаргара вах болча ахара хьакъехьа йола соглашени тIаэцара. хIана аьлча цу соглашенена кIал латташ хила деза ГДР куьг.

Iовдален беламеи да къеташ долa къа. Боннски политикаш шоаш кхайла чухкайсача саьна чура арабовла цаI мара никъ бац: «ТIехъяьккха юваш йола «Хальштейна доктрина» кхалажа чIа дIакхоссар. Германски Демократически Республика гуччахьа къоабалъа тIаэцар, цунна шиина а германски паччахьалкхенна юкъера гIулакхаш тоалара хьакъехьа тешаме переговораш йолар».

А. РАЧКОВ.

РЕВОЛЮЦИОННИ ПРАВИТЕЛЬСТВА ЗАЯВЛЕНИ

ПАРИЖ, 11 сентябрь. (ТАСС). Укх деношка Станливиле контролехь повстанцаша дIакхайкадьча Конго Халкъа Республика революционни правительства араьккхай заявлени. Къаьстта аьнна цу тIа дуц «Конгора беррига цIеминкаш арабаккхацеи политически арена тIара Чомбе дIаваллалцеи тIом соцабе раьза яц правительство» яхаш. Франс Пресс яхача агентства корреспондента Бужумбурера беча хоамах, из заявлени селхан дIайоаржайир Бурунди яхача королевства столице.

Аддис-Абебе хиннача ОАЕ чрезвычайни сесса дакъа лоацаш Чомбе цалар шиина чIоагIа новкъа хийтталга дIа а хойташ, революционни правительства йоах, из иштта дале а, шо къоабала дуц африкански цхьоагIон гIулакха зе дергдола моллагIа конфликташ Африка хьаттара дIанна Африка цхьоагIон Организаци гIертаи хилар». Заявлени чакхйодача аьнна конголезски повстанций революционни правительство кийча я «ОАЕ из декхар оттача даккхара» шиа дIабахийта.

ДОАКЪАР ТОЪАЛ IАЛАШДАЬД

Хьайбашта кхоачамбилла доакъар Iалашдара йоккха терко ю Грозненски производственни управлене Грозненски опорно-хьокхама совхоза къахьегамхоша. Цар планах 26775 тонн силос дIайолла езача хIанзале дIаеллай 32 эзар тонн. Силос кийчъяра болх хIама а тIеха хьинаре дIахьош ба совхозе.

Силоса лаьрхIа хьажкIаш хьокхача доккхий толамаш доахаш къахьег дикагIволча комбайнера Франгова, тракториста Бледнова. Цар агрегато хIара кхаь дийнахь 300 тоннал совгIа силоса моша доакъар хьокх. Цудухьа совхозе хьалхара моттиг яьккхача агрегата луш йола премии Ше ьыннеди Франтов Николаиген Вадянов Викторгеи хух.

Царна тIехьа кхуваш дика къахьег Оадамирова Шамилен, Чичкаева Мухьмаден агрегате а. ХIара дийнахь цар агрегато 160 тонн гаргга силосни масса хьокх.

Доакъар Iалашдара совхоза къахьегамхошта доккха новкъостал ду Грознера бахьача шоферашe Милехина, Гухаева, Арышкина кхычар а. Царех хIара шоферо дийнахь итт тоннал совгIа масса дIахьо. ХIаьта шоай бехках цIаккха а комбайнаш сеца доаттадац.

Г. ЗАНИРОВ.

ФУТБОЛ

Селхан Орджоникидзе цIерахча стадионе эргIанарча матче вIашIергIкхийтар Потора «Колхидин», «Терекан» яха командаш. Хьалхаро тайм ерригa соцаш «Терекагахьа» йолаш чакхъяьлар. ШийгталагIча минуте хьоьнаий маIарашта бурган нуткхар дика лайзача центральни нападающе Солнцев Юрe.

ШолагIча тайме фукагIа хаь а счет нийсъе гIерт «Колхида» футболисташ. Цунах хIама ца хилазар. ХIана «Терека» 42 очко я.

М. МУСИЕВ.

Литературни оагІув

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ ВАЬ 150 ШУ ДИЗАРА

Пятигорске да хІана «М. Ю. Лермонтова цІа,т» яха Паччахьалкхен музей чуйолаш доля, поэто ший вехара тІеххьара денош дотагІашца дІадихье а кІаьта из шийначул тІехьегІа цул дикъа юхачуэена а доле Чилаева цІа.

Кавказски Минеральни Хиш тІе мел воагІачо ший деххар лоархІ — музей-цІенга чу гІолга, Ланхехьарча сурта тІа: 1915 шера скульптора Микешина проектах Пятигорске М. Ю. Лермонтова дуэль хиннача оттадаь памятник.

С. Соболева сурташ, (АПН).

ВЕРАШТА ДОЛА ДУВЦАРАШ

ПХИ МИНУТ КХЫ А...

Б АРХІЛАГІЧОХ пхи минут дьенай. Балха яха кийчлуш я са нана. Вижа уллача сона юкхе хьатІа а ена, йоах цо: «КІаьнк, хьо хьагІатта веза. Хьовй хьона? Юха ма тхьовсалахь».

ТІаккха из дІайода. ХІаьта со векх оагІора кІалтІа а аьнна, Іадда ул. Ма хоза я-кх метта! ХьалгІатта вІалла безам баІац са. Пхи минут кхы а...

Са пхе минутах массаза а ах сахьат хул. Бакъда тІаккха-м сиха тохалу со. Чехка баракъаш хьатІа а дийхе, сай велосипеда тІа а кхоссавале, дІалоал аз из школегахьа, сайна мамогга ...Амма тІехьа хул: беррига дешархой шоай моттигашка багІаш, хІаьта хьехархо урок дІайолае кийчлуш хул.

Сов чІоагІа велосипед хахкарах кІаьдвенна, шахьа а ваха, сих-сиха са а доахаш дІаотт со тхоай класса наІарах хьачувальначи, хьехархочо сайга хІана оалий хьежаш. ТІаккха бехказа а вальне, сай метта Іохов со. Хьехархочо дош алац сога, из-м согахьа хьахьожаш а вац. Цхьабакъда берац-м чІоагІа дех сох.

Йоккхача перерывах хьатІа а ена, Гердас хетт сога:

— ВанагІа, дилла тІехьа хІана вуал хьо?

— Велосипед сов мекъа я са.

— Шайодача хана-м масса хул хьона из, — ел Герда.

II.

ІУЙРИЙНА са мальтех магийт хул. Аз фухха дича а, дІахецац-кх цо со.

Тахан ара шийла а я, догІа а делх. Ишта а гІатта безам боаца со, из дагадехача геттара моргІа кІал дІалажкъ: «Пхи минут кхы а...».

Цу хана наІарах хІама тох. Шорттига, гІар-тата доацаш, улл со—нй! хьаелла-м хьагІатта ма ведий! Шаьха а хІама тох наІарах. Дукха безам боацаш хьа а гІетта, нахе ни! хьаелл аз. Хьачубевл Клаусн Гердех.

— Іуйре дика хийла хьа! — йоах Клауса, — Волле сиха! Кхы тІехьавувла метаргвац.

— Ай, хІана а сомавьнинавац хьо? Йистевала! — аьнна, тІагІорт сона Герда а.

— ХьалгІатта ца могаш уллар со-м, — аьле кІалхарвала хьовз со, — корта лаз са.

— Воккъол ях Іа? Аз лор веха хьона? — яхаш, хьераду Герда.

— Ах, везац сона лор. ХІанз дикагІа хет сона. Деша воагІаргва со. Оаша кІезагга сабардойла, со чехка кийчвенна варгва.

Сиха дІатохавенна сай барокъаш хьатІа а дийхе, «Шадахарий вай хІанз?», оал аз.

Клаус кІирвенна бІарахьеж сона:

— Ай, кхы култ-юкь дилаций Іа?

— Ах, сайрийна дул аз кулгюхь. Цу тІа са мотт цІена а ба.

— ХІаьта церган? Церган а сайрийна цІенъю Іа?

— Церган?.. Кхы баге хьайийла мича ю аз наб!

Сай портфель хьа а ийца ваха гІерт со.

— Сабардел! — йоах Клауса. — Сага бІаргаго йиш йолаш вац хьо-м. Хьай кертах екх-мунъагІ хьакдал.

— А-а, дош дацар из-м: кий хьатІатадча сага ховургдац аз екх хьекха йий-еций.

— ТІаккха хІама дуий Іа хьайна? — хетт сога Гердас.

— Воддашехь а дуъ аз хІама.

— Наькъах водаш Іа диар-м пайдана хургдац хьона,—йоах Клауса.

— Ве дацар из-м, мичча бесса дича а. Доалел, гІергдар вай! КІордадаьд сона тІехьавувла.

Масса йолх уха велосипедаш. Заптеш йолаила пхи минут ялалехьа школе дІакхоач тхо. Шорттига ваха, парта тІа Іо а хайя, сай буттерброд ба йолаю аз.

КЛАУСЕН Гердаси деррига дІадувц дешархошка. Массане !!!.

а вувцар со из:

— Іуйрийна култ-юхь дилац, йоах, цо...

— Цо-м е цергаш а цІенъац, хІаьта кертах екх а хьакхац.

— Ай, из-м дилла ший вижа улла кха мара кхы хІама гушехьа волаш мичав...

— Из санна мекъа кІаьнк кхы хила йиш-м яц.

МассагІ да уж. массагІ да уж сох бераша дувцараш!

ШоллагІча дийнахьа Іуйра со волча боагІа Клаусен Герди. Кхы уж дІабаргбеацилга ха а хоаш, цар наІарах хІама тохханехь а халай хьаура а ийкка, нн! хьаелл аз царна.

— Марша доагІалда, шо! Хьадолделаш, хьадоллелаш! Фу ха ьлнай вайна? Ер са сахьат-м сенц латт мотт сона, — яхаш, сайга лувргбоацаш, уж Іеха а беш, чехка кийчлу со школе ваха.

Тахан а хана хьа дІаххоач со школе.

Классе со дІачуваьлча, деррига бераш цхьан хІамаина барт баьча хьисаце, гудбенна латт. Сона бІара а хьежаш, шойла бІаргаш а къеревдеш, белаш уж. Царга кхы хІама а ца оалаш сай моттиг йолчахьа дІавода со. Са гІанда тІа хий чу долаш таз латт, цул юхе санеи екх ухк.

— Ер фуд? — хетт аз берашка.

— Хьона гІулакха оаха оттадьдар из-м. Хьай култ-юкь а дила, хІаьта хьай кертах екх а хьакха. ЦІагІа из де кхе мича вгув хьа.

— Шоай юхьмараш йила оал! ХІаьта екх ший хьакха езачо хьакха! — аьнна царна эгІазваха, цІогІа а теха наІартахьа дІавод со. Цу хана хьачувоал хьехархо.

— КІаьнк, Іедана хьай бІаргаш. Хьо-и хІана а сомавальна ма вий!..

Берригаш бел. Сов эхь хийтта, цІий а венна, латт со...

ШоллагІча дийнахьа геттара хьалха хьагІатт со. Са нанас, цу гІуллакха тамаш еш, хетт сога:

— Хьо ма чІоагІа хьалха тохавеннав тахан. Фу хиннад-хьоагІ ни[illegible]?

— ХІама хинназац, кхы наб е безам боацаш гІеттавар со-ц, — аьнна, шийлача хица култаш юхьамараш дилле валлу со.

Ганс КРАУЗЕ, (ГДР писатель).

Немций меттаргара даькккхар Іал. КОСТОЕВ.

БАШИР

Х ЬЕЖА а еш куадана гІадж етт кІаьнко. Башир яхаш ва из. Бакъда, гІадж ийса кхете а цхьа баьхьах мара тоадаь доаца дигсаьна хІаргалг хьал а па кхоссалуш дукхагІа чуух лаьттах. «Хьалкхосса мича лу ер?» — уйла ю Башира.

— Э-э, кІаьнк, хІама хургдац хьачох, пайдана дац хьа кулла. Шаькхе а бухьиг ирбе беза цул. БІийг мо ше-шегІа кхувсалургдолаш хила деза кулла, — аьлар хьатІавенача Іалихана.

— БІийг мо. Аз мишта, дергда из бІийг мо кхувса лургдолаш? — цІелгаш а бІехдеш хьалдоаккх Башира тІаьдача лаьттах доала кулла.

«БІийг мо», — аьнна бат а оаль кІаьнко ше футтар вар ца делаш, хІирвенна, бІарахьежар Іалихан. Бакъда, из йист хила кхоавалехьа кулла дІакхоададир цунга Башира:

— Іайха тоадел ер, бІийг мо ше-шегІа кхувсалургдолаш, — аьлар цо. Цунга ше фу арда а ца хоаш кулла хьаийца:

— Сога мукх дац, волле, чу а вахе ярагІа дола урс а дахьаш вола, аз кулла мишта тоаду хоргда хьона,— аьнна бІарахьежар Іалихан Башир тешавеш.

— Хьаволе хьо а тханцига, вона юхава гаьна я, — кхоалагІча цІен тІа цІелг хьекхар Башира. Іалихан велакъежар.

— ОамалгІаш-м йоахкаш ма дий вай, юхава гаьна миштий хьона, кхо гІа баккха мара мича беза хьа.

— ХІаь, кхо гІа-м араш ма бий,— аьнна кхо гІа бакхар Башира. — Хьаволе тха цІенна юхе латтаргва хьо, — кулг а лаьца дІаоавир цо Іалихан. Іалихана ший воашаг мо дега чу вижар Башир. Цун хьейзаь, кІор мо Іаьржа кортиг шийна хьатІа а тоІабаь, мархІа белар цо...

— Нани, нани.., — яхаш удаш чувьалтар Башир даь-нана йолча.

— Фу даьд хьона, Башир, фу ях Іа? — ше хІачар хьалгІаттар йоккха саг. Бакъда, Башир велакъежаш воландаь са юха метта а дена Іохайра из.

— Урс деза сона, мичад вай ура урс, сога дикагІдар да аьнад—сихвелар Башир.

— Малан хьога урс да аьнар, сенна деза из? — сатем байра йоккхача саго.

— Іалихана деза, из воккха кІаьнк ва. — гІанда тІа а етта кулг урагІахийтар Башира.

— Малав из Іалихан, цунна сенна деза урс? — сацацар йоккха саг, бакъдар ха гІерташ.

Кулла тоаде деза, аьлча урс лургдоацилга хови вар Башир. Цудухьа даь-наьнага ала хІама а доацаш белажаш хьалъаар цо. Хац сона цунна урс сенна деза, яхилга дар из. Корта чубакхар Башира. Бакъда, цхьа минут а ялалехьа цІаьхха сийрдадьлар цун бІаргаш. «БІийг, бІийг», — йоахар цо шийга. ТІаккха цхьан юкъа дІаддьлар кІаьнка бІаргашка летадена хиина сийгаш. «Харцле метаргвац», — аьнна хетаделар цунна. ХІаьта даь-нанна ийсса бІарахьажа юхь а йоацаш оагІора а хьежаш аьлар Башира:

— Нани, «бІийг» а воалар Іалихан, хІана фу хургда «бІийгалтах?».

— БІийг? Мичай из?— бІаргасьнаш хьадаьхар йоккхача саго.

—ГІадж техача а ца хьовш улла, из пайдана яц, — корта оагабир Башира.

— Воллелахь, даде урс а ийце. Къе ма аллийта ала бІийгалг. Мислииг. Ма къа да цун, — сихъелар ше Іехвелгах дегабуаш ца беш йола йоккха саг...

— ХІахьий, ер да хьона даде урс, ер чІоагІа ира да хьона. Нана къе ма аллийта йоахар «бІийгалг», — Іалиханага урс дІакхоададир Башира.

— Фу бІийгалг ювц Іа, бІийг е деза аьнад Іа ер?

— Аьнад. Хьо хьа воцарий, бІийгал ме кхувсалургдолаш дергда из кулла, яхар?

Башха дикача урсага хьежаш цхьа ха аьккхар Іалихана. Дахчах хьаккхача талхаргдолаш дар цун дитт.

— Уккхаца аз тоадергдац кулла, цул совгІа налега хьо харц а лийнав, — урс юхаделар Іалихана. — Чу а дихье дІале.

Ше урс дера Іалихана. Дика тоадаь даьлча, Іо а дилла ирбаьча бухьига тІа гІадж теха хьалъай делча, Іедожалехьа юха а гІадж теха гаьнна дІадахийтар цо кулла.

— Охо, кхоеса а лу из-м, «бІийг мо», — гІаддахар Башир.

— ДІаэца, дика кІаьнк вар хьо оалаш ца бувцаре, —кулла дІаделар Іалихана. Цо алар шийна ца хозача санна хетадалийтар дукха Іалихана уллача галстука цхьа мийниг хьа а лаьца хьаттар Башира:

— Іалихан, ер цІе эиг сенна улаьду Іа?

— Се пионер волалдаь, дика хІама мара ве дар цІаккха айса на лувидаь, се цІаккха а харц ца лувиндаь, жоп делар Іалихана, хьо пионер хилча хьо а лувргвац харц.

— Со-м мишта а лувргвац харц, лувргвац се харц. — бІаргашка хий еттар Башира. «Хьо хІама тешац сох», — яхаш санна бІара а хьежа, оІаьхха меттахьа ийиххар из.

Цхьа юкъ яьккхар Башира шоай цІен пенах букъ а теха, шийх харцлийнав вар лоа ца хуш вагІаш. Цул тІехьагІа кулла ловзаде воалавелар из. Доге гургалт бекаш санна хетар гІадж теха кулла дІадахийтача хана Башир велаш хьалезача. ТІеххьара гІадж тохача лаккха хьалъай а денна даха цІен тхоена тІа делар кулла.

...Безам воаллача даь-даьна гена хьа хьерчар Башир. Гаьнаш йоІаш воаллаше а вцІий воІ зувш вар [illegible]. Башира цаІ дезалга а хоаш цо аьлар:

— Хьадуэцал, дадена вахарг, фу деза хьона?

— Дада, пионер наца хургва сох? — хьаттар Башира къоано воаккхаш.

— Башир, пионер хилча фу де воал хьо? — бІаргаш хебадир воккхача саго.

—Вай цІен тхов тІа дежа сай кулла хьаьаца воаллар со се пионер хилча, — жоп делар Башира.

— Ма хаинахьа оц Іа из, из дадена вахарг. Мегаргда, хьайх пионер хиддалца из аллийта. Ас хьона кхагІдар хьадергда, — аьнна ше Іаьна гаьнах хьаьнькха йоккъасена тІкъоргалг хьалъийцар йбинца.

— Дада, хьо лий пионер?— хьаттар Башира юха а шийна кулла дешагІача даь-даьга.

— Вац, дукхавахарг, пионер хІанита вар мара хилац. Ше партизан ва со! — Сийрдаьлар къоаночун юхь.

— Партизан харцле йоа йий? — юха а хьаттар Башира.

— Яц, Яц, са кІаьнк, — хьаласьлар воккхо кІаьнка белажаг.

— Се а хурга партизан! — гІадахар Башир.

Амир ПЛИЕВ.

КЕРДАЧА КНИЖКАЕХ

НОХЧ-ГІАЛГІАЙЧЕН ИСТОРЕХ

РЕЦЕНЗИ

Ухх шера Нохч-ГІалгІай исторе, метта, литература Іилма-тохкама института арахийнах цІи хоза вовзаш волча археолога, кавказоведа, Ленински преме лауреата Е. И. Крупнова Іилма балха хетальча статьяй сборник («Статьяй сборник»).

«Нохч-ГІалгІайчени Дагестанех бронза замах памятникех» яхача ший статья тІа В. И. Марковина дувц Къилбаседа-Малхбоален Кавказа хьальара истори тохкаш хІана ухх сакьата деш долча балхий керттера дешаш. Цу дешай хронологически диапазон дикка шера а, неолита, энеолита, бронза замаш чулоацаш а я.

Нохч-ГІалгІайчени Дагестанен територе тІа неолита зама ледара техка я, из бахьан долаш хала да юхьанцарча лаьтта леладара культура памятникаш укхаза хьахиларца, куро-аракски культура къилбаседамалхбоален вариант хьаяларца дувзаденна дола дешаш къоастадеіга халача хьале оттаду ийса йоах статья авторо. Уж дешаш кхетадара цхьадолча даьхе аттача доах Закавказьерен Дагестанерен кхачача кердача материалаша.

Авторо дувц майкопски культура Іомаеш карагІдаьнна керттера хІаьаш, из дІаяржара радиус, шьрача Нохчечен культура вІашагІъийна хилар, бронза замах майкопски Къилбаседа-Кавказен культураш вІаши бувзамаш долаш хиина хилар, катакомбески культурана Къилбаседа культура еш хиина влияни, кхьлараш.

«Кавказе гІолла чакхбувлаш скифаша аь походаш» яхача ший статья тІа В. Б. Виноградова дувц скифаша Передни Азерча мехкашца леладаь гІулакхаш. Из исторе керттерчарех цхьа дош да. Дербенте гІолла скифаш чакхбийна хилар бакъдеш йола аргументаш йоалаю автора, дика доашах дувц Передни Азе ше вар шу хьалхарча исторе дешаш. Цхьадола дешаш, къьстта скифаш Закавказье хиларах дола дешаш, къоасаме а къоастадаза а дусаш дале а, исторически зем баккхарахи хІама доавара сведенеехи йиза я статья.

1919—1920 шерашка Нохч-ГІалгІайчене хиннача революционни событешта хетаь я «Белогвардейщинана дукъала доаттабаьча къовсаме Нохч-ГІалгІайчен партийни организаци» яха З. А.-Г. Гойговайн «Деникинцашта дукъала Чечен-Ауле хиина тІом» яха М. А. Абазатовен статьяш. Цар тІа бувц эрсий болхлой классаца цхьана вайнаха контрреволюцена дукъала лоаттабаь къовсамаш из эшаяри.

«Нохч-ГІалгІайче (1920 — 1941 шш.) баьча Іилма-тохкама исторецара» яхача ший статья тІа З. К. Джамбулатовас дувц вай республике культурен Іилмен дегІадарах. Из статья язъьй дуккхача архивни материалех документехи, йоазун дукха ха йоацаш мара цахиннача нохч-гІалгІай халкъа культура лакхъяра йоазони литературан бола лоархІам хьахьекхаб.

Ухх тІеххьарча шерашка Центральнии моттигерчен издательствашка арахийцад «Нохч-ГІалгІайчен поэзи», «ТамашІийна хьасташ» (эрсий меттала), «Нохчий фольклор» (1, 2 том нохчий меттала); «Наьрта-орстхоех дола дувцараши фаьлгаши» (нохчий меттала) кийчдаьд арахеца.

«Нохч-ГІалгІай литература хьадоладеннарчара» яхача статья тІа М. Чентиевас юьц революци хилалехьа араьяхача фольклора произведеней библиографеш, цар лоаца чулоацам, шоай произведенешта юкъе эрсий классикаша вайнаьха багахбувцама цхьайола моттигаш, «ТамашІийна хьасташ» яхача сборника тІарча переводашта замечанеш ю. Статья дувцача хІара дешах лаьца бІарча болх язбе боагІаш йоккхий проблемаш я цу тІара яраш. Цудухьа, хетаргахь, мадоаттІара даьшха дац уж, е дашха вІаштІехьа а даьнладац цу цхьай статья тІа. ХІаьта а «ТамашІийна хьасташ» яхача сборника тІарча переводех ийса а дика а замечанеш яь автора.

Вайнаьха багахбувцама цхьан жанра хетаь я «Нохч-ГІалгІай наьрт-орстхой дувцарех йола кердадараш» яха цу сборника тІара С. Г. Эльмурзаева статья.

Кавказа халкъий наьртий дувцарий йоккха терко ю советски фольклористикана юкъе. Цудухьа боккха лоархІам болаш да Кавказа халкъий эпоса юкъе вайнаьха наьрт-орстхой дувцараша лоаца моттиг а, Кавказа къамий наьртий дувцарашца юкъара а шоай тайпара а дар къоастадар.

Шеко йоацаш да нохчийн гІалгІайн фольклор вІаши къоастаде йиш йоаца цхьа фольклор хилар. Из бакъду дукхача факташа. ХІаьта халкъа багахбувцама из е вож жанр хьалхагІа мичахьа хьахиннай Нохчече е ГІалгІайче хиннай яхар кхылар да. Масала, сона хетачох, турпала-исторически иллеш дукхагІча даькъе Нохчече хьахиннад, бакъда цхьайола диалектни башхалонаш а йолаш уж доах ГІалгІайче а. Кавказа хьалкъий юкъера наьрт-орстхой дувцараш нонагІа ГІалгІайче даьржа да. Х. Д. Ошаева яхачох Нохчече цу дувцараш тІара 3 цІи мара яц кийслуш, хІаьта ГІалгІайче — 10. Революци хилалехьа А. Лаудаевен Т. Эльдархановен дІаладаь вайнаьха дувцараш шеко йоацаш наьрт-орстхой дувцарех да ала йиш яц. Сона хетачох, шоашта лоалаха дахача Дагестана халкъашца нохчий хиинача гІулакхашца дувзаденна дола фаьлга хьисапера дувцараш да уж.

«Нохч-ГІалгІай наьрт-орстхой дувцараш юкъарча традиционни дараштен традиционни доацараштех (оригинальнийчарна) декъалуш да», яхаш язду С. Эльмурзаева. Цхьабакъда, цу дувцарий юкъардари шоай къьастадари диза хьагучадьккхадац статья авторо.

Вайнаха дувцарий Кавказа кхыча халкъий дувцарашца юкъардар да цар гІара кертера сюжеташ (наьртах хьабалар, уж хІалах хилар, кхыдар), буцаш болча кертерча турпалаш цаІаш хилар. ХІаьта цар шоай къьастадар да цар тІа буцца баккъяхьара гІулакхаш леладу турпалаш наьрташ а боацаш — Сеска Солса, Воткъий Ширтъа, Ачамаз, Патараз, кхыбараш, — моттигера турпалаш — Калой КІант, КІинда Шоа, Пхьагал-Бьари, Жербаба, кхыбараш — хилар.

«Ч. Ахриева дувцараш дІаладаьд Навсарен-Йоазаленна гонахьарча моттигашка..., цудухьа нохч-гІалгІай наьртий дувцараш эгтара дукхагІа даьржад Къилбаседа ХІирийченца оагІув болаш йолча моттигашка яхаш цунна хетар кхоачамболлаш тешавеш дац», яхаш язду С. Элмурзаева. Эльмурзаева дувцачох теша хала да. В. Далгата малххара, Ч. Ахриева уж дувцараш дІаладаьд лоаман ГІалгІайче шин кІаьнача гІалгІачо дувцаш. Эльмурзаева яххача тайпара дац из. Ч. Ахриева хетари моттари дувцап. Из нецваьнна ва арара хьа тІа а ухаш, ГІалгІай чІоже вІаши довнаш а деш наьрташи орстхойи юхаахорах, нагахьа санна уж Санибе (ХІирийче) баьха бале. Укхаза Ч. Ахриев гІалат вувлцаІаш бола наьрташи орстхойи цо бекъаш хиларах.

«Сборника тІа» я К. З. Чокаева «Вайнаьха меттанашка топонимически цІерий суффиксни хьахуларш», Б. С. Виноградова «Декабристаши Кавказ», И. М. Саидова «Нохчийн гІалгІайн хьоашал леладарахи хьаший лархІарахи йола материалаш» (Советий Іаьдал дазалехьара ха), А. А. Саламова «Нохч-ГІалгІайчен эзача моттигех дола бакъдар» яха статьяш.

А. МАЛЬСАГОВ,
СССР Іилмай Академе Дагестански филиала аспирант.

Хь.-Б. МУТАЛИЕВ.

Лоамий кхайкам

Хьайна деза
Деьша дийца эздел,
Ингал
Гаьге моцагІ егІа тІала.
КІайча гІулакхашца
Хьай са хоздел,
Дег чу сегаш
Яхьаи сийрда ала.

Дьшпа-м шоай замалахь
ДуІах, дарэах
Сийлахь лоаттадьад.

Шоаш лийнна лоамаш
Вехаш санна хет цар
Тахан оарцагІ,
«Заман эхь ма делаш!»
яхаш.

Хь. ОСМИЕВ.

Сай иллега

Ткъам масса из лаьча
Сигала санна,
Нахапа дувцара
Хьекхашта хила,
Хьаьнала къахьегаш
Тоадаь дІадийна
Іаьржа лаьтта санна
Беркате хила.

ТІомарах тоаленна
Боча-бІар санна,
Мерзача безамах
Хьалдизе хила,
Шийлача шовдано
Хьогвеннар санна.
Лаьттарча адамий
Дог хьоасташ хила.

Адийна аьь кІакат
Из Сурхо санна,
МоастагІчох латара
Деналее хила,
Ший юрто ийхача
Вала воІ венна
Цун нана санна,
Камаьрша хила.

Дуней чу дІаяржа
Маьлха зІы санна
Массерча миІнигe
ДІадаржаш хила,
Лаьттано тІаэца
ДогІ-тІадам санна,
Адамий догашa
ТІаэцаш хила.

Амир ПЛИЕВ.

КУБАХ ШО МА ГІЕРТА

Кубах шо ма гІерта,
ВІашагІкхийтта Штаташ,
Хургдац шоана хетар
Фийла я советаш.

Кубай турпалаш ба
ЦІий да кходеш леташ,
Шуи лей хулчул байча
ТолашагІа хеташ.

Кубинцашта мукъле
Еза, шоай са санна.
Лех оаш доаца бахьан,
Цар хьакъ деза шоана.

Кубах шо ма гІерта,
ВІашагІкхийтта Штаташ,
Бакъ нихаш да геттар
ГІайре лоръеш латташ!

С. ОЗИЕВ.

Партега

Хьа хьалхленца,
Сийлахь парти,
Халкъаш гІоза
ДегІадоагІа.
Балха мул
Совбаккха гІерташ
Мел волчун
Ка йоалаш йоагІа.

Хьа хьехамца
Масанена
Сийрда кхоане
Гучаюал.

Цу кхоаненца
ХІаранена
Хьинар, хьаькъал
Сов а дул.

Къахьегамхой
Ирзе вахар
ХІара денна
СийрдагІ хул,
Кхоачашду цар
Парте яхар.
Коммунизме
Цар никъ булл.

Т. АРЧАКОВ.

ХІанад а хац

Хоза хет дувцилга йоаццаш
Лаьтта ІажагІ догам дехкаш
Ерзавъяьнна попа гаьнаш,
Эсо ловзо хьуна Іажаш.
Хац сел еза хІанай сайна,
Керо техка маьлха босе,
Лоам чур уда хьаІаь хиш,
Даим духадувла шовдаш
Хац сел боча хІанад сайна,
Хьувзаш урагІъухе наькъаш,
Сатем байна дихка хьунаш.
Шийла лоамаш, цир кІай
чоалбаш,

ГІайгІане из мух чу хьувза
Іинад йоаца маьлха
кашмаш.
Ширача заман теш хиина
Латта турпалера гІалаш.
Гаьна ваье а тІаувзаш
теркам.
Къона шераш царца дисад.
Цудухь дий хац, бовц са
безам,
СомагІ, набргІ цига да са.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Цlеча фронтовикий улица, 13. Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бехктохама секретара — 2-45-48; партийна вахаран, промышленин, юртбоахамеи, письмой отделий — 2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 13. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01, ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательство типографе. Революции проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», Проспект Революции.

СФ02222. Заказ № 5131.